

Elektroninen k(o)ulunvalvonta

Perttu Kantonen
Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2008

Tiivistelmä

Perttu Kantonen: *Elektroninen k(o)ulunvalvonta*

Yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma

Ohjaaja: professori Marja Järvelä

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2008

71 sivua + kaksi liitesivua

Tämän tutkimuksen lähtökohta on yhteiskunnallinen tilanne, jossa elektroninen valvonta alkaa olla läsnä jokapäiväisessä elämässämme yhä enenevässä määrin. Järvenpään lukion vuonna 2003 käyttöön vihityssä uudessa koulurakennuksessa niin oppilaat kuin henkilökuntakaan eivät pääse liikkumaan ulko-ovista sisään tai koulun käytävien väliovista lävitse ilman henkilökohtaisia elektronisia tunnisteita. Lisäksi koulussa on niin sisä- kuin ulkopuolellakin nauhoittavaa kameravalvontaa.

Tässä tutkimuksessa on kysely lomakkein järvenpääläisiltä lukiolaisilta heidän suhtautumisestaan koulurakennuksensa elektroniseen valvontaan puolisen vuotta rakennuksen käyttöönoton jälkeen. Olen pyrkinyt löytämään lukiolaisten vastauksista erilaisia tapoja perustella joko negatiivista tai positiivista suhtautumista koulunsa elektroniseen valvontaan.

Tutkimuksen taustalla ovat Foucault'n ajatukset tarkkailusta vallan välineenä ja tarkkailuyhteiskunnasta norminrikkomista ennaltaehkäisevänä vallankäytön muotona päinvastoin kuin aiemmin, kun normeja kunnioittavaa yhteiskuntajärjestystä pyrittiin ylläpitämään jälkikäteiseen rankaisuun perustuneella mallilla. Nykyään noina hallinnan instrumentteina käytetään yhä enemmän arkkitehtuuria, elektroniikkaa ja muita teknologioita.

Löysin yhteensä kuuteen eri kategoriaan putoavia perustelutapoja Järvenpään lukion oppilaiden vastauksista heidän suhtautumisestaan koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan: neljä kategoriaa on perusteluja positiiviselle suhtautumiselle ja kaksi negatiiviselle. Positiiviset kategoriat ovat melko suoraviivaisia: 1) ulkopuolisten eksklusio; 2) takinsäilytyksen oletettu turvallisuus; 3) "koulussa ei enää tapahdu ilkivaltaa" ja 4) valvonnan mahdollistama rikkeiden jälkiselvittelyn paraneminen. Perusteluja negatiiviselle suhtautumiselle elektroniseen valvontaan oli mielestäni kahdenlaisia: praktisia eli elektronisesti lukossa olevien ovien tuomia hankaluuksia liikkumisessa sekä "foucault'laisia" huolia tietoturvasta ja tarkkailusta vallankäyttönä.

Lukiolaisten vastausten analyysin perusteella suurin osa tilojen käyttäjistä ei kiinnitä sen kummempaa huomiota koulunsa valvontaan tai katsoo sen olevan huomaamatonta tai hyödyllistä ihan varmuuden vuoksi. Foucault'laisittain valtasuhteeksi valvonnan mieltä harva. Negatiivista palautetta liikkumisen vaikeutumisesta oli paljon.

Tutkimuksen perusteella näyttäisi siltä, että elektronisen valvonnan tehoon uskotaan vailla perusteellista tietoa eikä sitä juurikaan koeta haitallisena vallankäyttönä. Moni näkee elektronisen kulunvalvonnan olevan perusteltua ihan varmuuden vuoksikin.

AVAINSANAT: elektroninen valvonta, kulunvalvonta, tarkkailu, turvallisuus, Foucault

Sisältö

Esipuhe	3
1 Johdanto	
1.1 Tutkimuksen lähtökohdat	5
1.2 Esimerkkitapauksena Järvenpään lukio	6
1.3 Aiempi tutkimus	8
1.4 Tutkimusongelma ja metodiikka	12
2 Tarkkailu	
2.1 Hallinnan ongelman muodostuminen	14
2.2 Tarkkailu vallan välineenä	17
2.2.1 Ruumiin rankaisemisesta tarkkailuyhteiskuntaan	17
2.2.2 Panoptismi	20
3 Tekniikka	
3.1 Arkkitehtuuri: tilan hallinta	24
3.2 Teknologian omaksuminen	27
3.2.1 Teknologian vastaanotto Suomessa	27
3.2.2 Teknologia hallinnan välineenä	30
4 Järvenpään lukion tapaus	
4.1 Järvenpään lukio: julkinen tila	32
4.2 Tutkimuksen avainluvut	35
4.3 Kysely oppilaiden suhtautumisesta koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan: aineiston analyysi	37
4.3.1 Asenteet karkeasti asteikolla positiivinen-neutraali-negatiivinen: kyselylomakkeen kysymykset 3-5	37

4.3.2	Asenteiden omasanaiset perustelut: kyselylomakkeen avoimet kysymykset 6 ja 7 sekä vapaa kommentointi, kohta 8	40
	<i>Positiivinen suhtautuminen</i>	42
	<i>Negatiivinen suhtautuminen</i>	51
	<i>Negatiivinen, praktinen suhtautuminen</i>	52
	<i>Negatiivinen, foucault'lainen suhtautuminen</i>	54
	<i>Voiko tarkkailulta piiloutua? Muut maininnat ja perustelut</i>	58
4.3.3	Vastaustavat: yhteenveto	60
5	Tutkimuksen johtopäätökset	63
	Kirjallisuus	67
	Muut lähteet	70
	Liite: Kyselylomake	

Esipuhe

Jokelan koulukeskuksen yhdeksän kuolonuhria vaatineet tapahtumat 7.11.2007 ovat jotain sellaista mitä emme unohda hevillä. Tuo yksittäinen tapahtuma muutti hetkessä suomalaisten käsityksiä monistakin asioista: suomalaisesta yhteiskunnasta, nuorison tilasta, koululaitoksesta - ja ennen kaikkea arkisesta turvallisuudesta.

Tämä tutkielma on laadittu hyvän aikaa ennen Jokelan koulukeskuksen tapahtumia, ja siksi katson parhaaksi mainita, että muutamien teemojeni, kuten koulujen turvallisuuden ja koululaisten ja heidän vanhempiensa turvallisuudentunteen subjektiiviset kokemukset ovat todennäköisesti joutuneet uuden tarkastelun alle Jokelan tapahtumien johdosta aivan viime aikoina. Tässä tutkielmassa käsitellään elektronista valvontaa ja erityisesti järvenpääläisten lukiolaisten suhtautumista uuden koulurakennuksensa kulunvalvontaan.

Järvenpään lukio, joka sijaitsee vain noin kymmenen kilometrin päässä Jokelasta, herätti alunperin mielenkiintoni tutkimuskohteena nimenomaan tällä tasolla mahdollisesti ainutlaatuisen elektronisen kulkukorttijärjestelmänsä takia. Olemmehan tottuneet jo työpaikkojen elektronisiin työajanseurantoihin ja kauppojen valvontakameroihin, mutta mielestäni kuulosti kovin dramaattiselta, että entisessä lukiossani, jonka niin kovin leppoisaksi, harmittomaksi ja turvalliseksi aikanaan koin olisi toimintaympäristö käynyt niin vaaralliseksi ja jännittäväksi että tämän kaliiberin valvontaa tarvitaan¹.

Välittömästi Jokelan koulukeskuksen tapahtumien jälkeen Suomessa aktivoitui keskustelu koulujen - ja miksei yleisemminkin julkisten paikkojen - turvallisuudesta. Toivottiin, ettei kyseessä ole tietyn trendin rantautuminen maahamme vaan pikemminkin yksittäinen mielenhäiriö. Pohdittiin, auttaisivatko metallinpaljastimet tai vartijat estämään samankaltaisia tapauksia. Ja varmasti myös punnittiin Järvenpään lukion kaltaisten turvallisuusjärjestelmien (valvontakamerat, henkilökohtaiset elektroniset tunnisteet)

hyötyjä sekä turvallisuudentunteen ja turvajärjestelmien keskinäistä suhdetta. Tämä keskustelu jatkunee vielä pitkään.

Tänään järvenpääläisten lukiotyttöjen ja -poikien, samoin kuin heidän vanhempiansakin, mielipiteet Järvenpään lukion turvajärjestelmistä ja niiden hyödyistä saattaisivat olla erilaisia kuin tutkimukseni kyselyjen tekoajaan johtuen tuosta yksittäisestä valitettavasta tapauksesta peninkulman päässä omasta koulusta. Mutta mikäli - kuten nyt näyttää ja toivoa sopii - tuo tapahtumasarja jää historiaan yksittäisenä verityönä, on oletettavaa ettei turvallisuudentunteeseenkaan jää sen syvempiä kolhuja pitkällä aikavälillä. Turvallisuudentunne tosin on subjektiivinen ja siten hitaasti uusiutuva entiteetti, mutta Jokelan koulukeskuksen kaltaisten tapahtumien ja niiden jälkiselvittelyjen analysointiin tämä tutkielma on väärä foorumi.

---

¹ Myönnän, uutisen entisen kouluni elektronisesta kulunvalvonnasta kuultuani päättelyni logiikka oli melko lailla päinvastainen kuin Saksan liittovaltion sisäministerillä, joka syksyllä 2007 julisti menestyksekkään terroristipidätysoperaation jälkeen että "tämä on hieno päivä maamme turvallisuudelle".

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen lähtökohdat

"Nyt Helsingin keskusta-alueelle on enää turha tulla rötöstelemään", johtokeskusyksikön päällikkö, ylikomisario Juha Hakola korosti STT:n uutisessa HS Verkkoliitteessä 31.8.2006, kun ASEM-kokouksen alla Helsingin poliisi vihki käyttöön uuden valvontakeskuksensa ja sai 25 uutta valvontakameraa Helsingin keskusta-alueen julkisia paikkoja valvomaan. Uutissähkeessä kerrottiin vuoden 2006 loppuun mennessä Helsingin poliisilla olevan lähes sata valvontakameraa käytössään. Siinä myös keuhuttiin Mannerheiminaukiolla sijaitsevalla kameralla nähtävän, mitä Lasipalatsin terassin asiakkaat syövät ja juovat. Aiemmin *National Geographic*-lehdessä brittisiologi Clive Norris arvioi keskiverron Lontoon-kävijän tallentuvan kameroiden nauhalle tai muistiin 300 kertaa päivässä (Shenk 2003, 30).

Edellä vain muutama ajankohtainen esimerkki elektronisesta kulunvalvonnasta ja sen jokapäiväisestä käytöstä. Poliisin käyttämät valvontakamerat ovat kuitenkin vain pienen pieni osa siitä, mitä elektroninen kulunvalvonta -otsikon alle voidaan laskea: se voi sisältää kameroiden lisäksi kello- ja matkakortteja, sormenjälki- ja iiristunnisteita, kortinlukijoita, viivakoodeja. Suurin osa tästä teknologiasta on ainakin Suomessa yksityisten omistajien käytössä.

Elektronisella kulunvalvonnalla tarkoitan työssäni henkilöiden liikkumisen ja tietyissä tiloissa oleskelemisen valvomista sähköisiä laitteita hyväksi käyttäen. Tällaisia laitteita ovat etupäässä videokamerat sekä tutkimuksessani erityisen kiinnostuksen kohteena olevat elektroniset tunnisteet, joita arkikielessä myös "kellokorteiksi", "elektronisiksi avaimiksi" tai "kulkukorteiksi" nimitetään. *Kulunvalvonta- ja rikosilmoitinjärjestelmät* (2002) -käsikirjassa elektronista kulunvalvontaa kuvataan teknisesti seuraavanlaisiksi:

"Kulunvalvonnassa kerätään keskusyksikön muistiin kulkutapahtumia, joita voidaan jälkeinpäin tarkastella ja joista voidaan tulostaa raportteja. Keskusyksikön muistissa

kulikutapahtumia voidaan säilyttää muutamia kuukaudesta muutama vuoteen keskusyksikön muistikapasiteetin mukaan. Talletettujen kulikutapahtumien tarkastelukriteerinä voivat olla esimerkiksi tietyn päivän tai kellonajan tapahtumat, kulut tietyistä ovesta, tietyn henkilön kulikutapahtumat ja epäonnistuneet kulkuyritykset.“ (emt., 33)

Hannu Takalan (1998, 1) mukaan “[k]enelläkään ei ole tietoa, kuinka paljon Suomessa on videovalvontakameroita, missä ne ovat, ketkä niitä käyttävät ja mitä ja miten ne valvovat.“ Suomessa suurimman osan valvontakameroista omistavat yksityiset toimijat kuten tavaratalot ja pankit (Koskela 1999a, 2); kuitenkin niillä valvotaan myös julkista tilaa ja Suomen lainsäädäntö sallii sen. Suomessa ei olekaan kunnollista lainsäädäntöä, joka koskisi yksinomaan videovalvontaa (Takala 1998, 1). *Kulunvalvonta- ja rikosilmoitinjärjestelmät* -käsikirja mainitsee valvontaa rajoittaviksi laeiksi lähinnä henkilötietolain henkilötietojen käsittelysäännökset, lain yksityisyyden suojasta sekä lain yksityisyyden suojasta työelämässä.

Elektroninen valvonta on siis tullut Suomeen ja tällä hetkellä näyttää siltä että jäädäkseen. Käyttäjänäkökulma vain saattaa joskus jäädä hämärän peittoon, kun yksityiset toimijat järjestävät valvontaa yksityistä omaisuutta turvaamaan. Tässä tutkielmassa koetetaankin tuoda esiin elektronisen valvonnan kokemista suomalaisessa arkipäivässä. Teoreettisina lähtökohtina toimivat Michel Foucault'n vallan analyysit: kokevatko elektronisesti valvotut lukiolaiset tarkkailua erityisenä vallankäyttönä heitä kohtaan? Vai onko valvonnan alla oleminen täysin epäpoliittista ja huomaamatonta? Onko valvonnasta mitään haittoja vai vain kenties pelkkiä potentiaalisia, saavutettavia hyötyjä?

1.2 Esimerkkitapauksena Järvenpään lukio

Lokakuussa 2003 Järvenpäässä Keski-Uudellamaalla vihittiin juhlallisin menoin käyttöön uusi, kauan odotettu lukiorakennus. *“75 vuotta järvenpääläisiä ja lähiympäristön nuorisoa menestyksellisesti kouluttanut oppilaitos saa käyttöönsä huippumodernit tilat, joiden*

suunnittelussa on pyritty näkemään pitkälle tulevaisuuteen“, sanottiin Järvenpään lukion internetsivuilla ennen uuden rakennuksen vihkiäisiä (2003). “Pitkälle tulevaisuuteen näkemisellä“ viitattaneen muun muassa Aarne von Boehmin arkkitehtitoimiston suunnitteleman rakennuksen teknologiseen edistyksellisyteen, esimerkiksi sen elektroniseen valvontajärjestelmään.

Suomessa on jo hyvän aikaa käytetty työpaikoilla henkilökohtaisia, elektronisia tunnisteita valvomaan työntekijöiden kulkua. Elektroninen kulunvalvonta on helppo perustella rakennuksissa olevalla arvokkaalla omaisuudella tai työntekijöiden työssäoloajan varmistamisella. Teknisesti ottaen sähköiset tunnisteet ovat myöskin perinteisiä avaimia kätevämpiä, koska yhden avaimen hukkuessa ei kaikkia lukkoja tarvitse sarjoittaa uudelleen, vaan riittää kun elektronisesti poistaa hukatun tunnisteiden käytöstä ja ohjelmoi niin tahtoessaan uuden avaimen hukkuneen tilalle (Kulunvalvonta- ja rikosilmoitinjärjestelmät 2002, 33-35).

Tämän tutkielman lähtökohtana on kuitenkin uusi tilanne: elektroninen kulunvalvonta toisen asteen oppilaitoksessa, jonka käyttäjät ovat pääosin alaikäisiä. Suomessa on hyvän aikaa oltu edelläkävijöitä elektronisen valvonnan hyödyntämisessä, mutta lähtökohdat valvonnan järjestämiseen ovat aina olleet markkinatalouden etujen suojelemiseen liittyvät: näpistelyn ja varkauksien ehkäiseminen tai vaikkapa työntekijän työssäoloajan varmistaminen. Ihmisen, käyttäjän, valvottavan näkökulma on monesti jäänyt vallan huomiotta.

Järvenpään lukio ei ole kuitenkaan valtakunnallisesti poikkeuksellinen, vaikkakin se oli edelläkävijöiden joukossa tässä asiassa. Helsingin Sanomien Verkkoliitteen välittämä STT:n uutinen otsikoitiin *"Kameravalvonta kouluissa on yleistynyt"* 27.1.2007. Uutisen mukaan Helsingin 140:stä koulusta kameravalvontaa on jo 16 koulussa sisällä, ja pihavalvontaa puolessa kouluista. Kameroita on toivottu lisää (HS Verkkoliite, 27.1.2007). Sen sijaan elektronisten tunnisteiden käyttäminen lukioissa myös oppilastasolla on paljon harvinaisempaa ellei peräti ennenkuulumatonta.

1.3 Aiempi tutkimus

Suomalaiset elektronista valvontaa tutkineet jakavat kaksi samaa huolenaihetta: ensinnäkin aiheetta on tutkittu aivan liian vähän suhteessa sen ajankohtaisuuteen ja levinneisyyteen, ja toiseksi Suomesta puuttuu kelvollinen, nykyaikainen ja yhtenäinen lainsäädäntö, joka koskisi nimenomaan valvontakameroita ja muuta elektronista valvontaa (esim. Koskela 1999a & 1999b; Takala 1998). MTV3-televisiokanavan syyslukukauden 2003 alussa Suomen lukioilla tekemän kyselyn mukaan ainakin 50 lukiossa on kameravalvontaa. Kysely tehtiin kaikille Suomen 450 lukiolle, joista 200 vastasi. Lisäksi ainakin 20 lukiota suunnitteli tuolloin valvontakameroiden asentamista tiloihinsa. Tämä kysely vahvistanee arviota aiheen ajankohtaisuudesta.

Hannu Takalan tutkimus *Videovalvonta ja rikollisuuden ehkäisy* (1998) lienee kattavin nykyaikainen selvitys elektronisesta valvonnasta Suomessa - tosin sekin jo kymmenen vuotta vanha. Jo teoksen ensimmäisellä sivulla julistetaan, että "*Suomi on yksi valvotuimpia maita*" ja että lainsäännökset asiaa koskien ovat sängen puutteelliset.

Toisin kuin Suomessa, Heinosen (1998b) mukaan useissa EU-maissa, kuten Belgiassa, Ranskassa, Tanskassa ja Ruotsissa, on valvontakameroiden käyttöä sääteleviä lakeja. Näissä maissa muun muassa kameroiden käyttö voi olla luvanvaraista, ja kamerat pitää olla numeroitu ja viranomaisten rekisterissä. On säännöksiä siitä, missä tiloissa saa olla videovalvontaa ja missä tiloissa videovalvonta saa olla nauhoittavaa. Monissa maissa videovalvonnasta tulee ilmoittaa yleisölle kyltein. Suomessa, kuten todettua, valvonnan sijoittelua säännellään vain toisilla laeilla, esimerkiksi siis yksityisyyden suojaan kuuluu ettei tavaratalojen sovituskopeissa saa olla valvontaa (tosin näitäkin tapauksia on Suomessa paljastunut).

Takalan tutkimuksessa on liitteenä Katriina Heinosen (1998a) selvitys kameravalvonnan toimivuudesta rikollisuuden ehkäisyssä helsinkiläisen Kontulan lähiön tapauksessa. Itä-Helsingissä sijaitseva Kontula on ollut yksi pääkaupunkiseudun ja samalla koko maan pahamaineisimpia asuinalueita ja sen ostoskeskusta on pidetty jokseenkin turvattomana

paikkana. Niinpä 1990-luvun alussa Kontulan kauppakeskittymään päätettiin asentaa valvontakameroita rikollisuuden vähentämiseksi; vuonna 1997, Heinosen selvityksen aikaan, kameroita "ostarilla" oli jo 16. Ostoskeskuksen tavallisimmat rikokset olivat huumerikoksia sekä juopuneiden häiriökäyttäytymistä. (Takala 1998, 19-20; Heinonen 1998a, 37-40)

Heinosen johtopäätökset Kontulan valvontakameraprojektista kertovat kuitenkin tarinaa, joka on tuttu aikaisemmista tutkimuksista (mm. Eck 1997): valvontakameroiden asentaminen aiheuttaa *displacementia*, rikollisuuden siirtymistä valvovien silmien katvealueille. Erityisesti juuri huume- ja omaisuusrikokset ovat tällaista trendiä noudattavia rikoslajeja; ne siirtyvät muualle vain hieman määrältään ja laadultaan muuttuneina (Takala 1998, 21-22). Merkittävää onkin, että Kontulan ostoskeskuksen pahimmista ongelmista huumerikollisuus siirtyy muualle pysyen volyyymiltään entisenlaisena, ja päihtyneet häiriköt eivät edes välitä kameroista. Lisäksi, kuten Koskela (1999a) ja Takala (1998) ovat todenneet, väkivaltarikollisuus, joka on ihmisten elämänlaadun ja viihtyvyyden kannalta ehkä merkittävin rikostyyppi, jää entisille sijoilleen kameroista huolimatta - väkivaltarikollisuus (Suomessa) on useimmiten harkitsematonta, piittaamatonta ja elimellisesti päihteiden runsaaseen käyttöön liittyvää.

Kansalaisten suhtautuminen elektroniseen valvontaan on Takalan tutkimusten mukaan jäsentymätöntä. Hän mainitsee kanadalaisen 1990-luvun projektin nimeltä *Together We're Making A Difference* (video; Canada Mortgage and Housing Corporation 1993), jossa CCTV-järjestelmä (Closed Circuit Television) asennettiin kerrostaloon niin, että asukkaat pystyivät kotitelevisioistaan katsomaan rakennukseen ja sen liepeille sijoitettujen valvontakameroiden ottamaa kuvaa; ja palautteen mainitaan olleen yksinomaan myönteistä (Takala 1998, 67). Kuitenkaan tällaiset järjestelmät eivät ole viidessätoista vuodessaan yleistyneet.

Takalan mukaan (1998, 19) L. W. Shermanin ja hänen ryhmänsä Yhdysvaltain kongressille laatima raportti eri rikoksantorjuntamenetelmien tuloksellisuudesta vuodelta 1997 on kattavin tieteellinen yhteenveto elektronisen valvonnan vaikutuksista rikollisuuteen.

Raportin paikallisia rikollisuudentorjuntamenetelmiä käsittelevän osuuden johtopäätökset ovat, että yli 90 prosentissa tutkituista tapauksista erilaisilla rikollisuuden ehkäisemiseen pyrkivillä keinoilla oli jotain vaikutusta; laajassa raportissa on kuitenkin lukuisia erilaisia paikkoja ja rikostyyppisiä, ja keinot liikkuvat vartijoiden tai valaistuksen lisäämisestä tukevampitekoisten raha-automaattien suosimiseen, joten pelkästä elektronisesta kulunvalvonnasta ei ole kyse (Eck 1997). Eck myös huomauttaa, että suurin osa raportissa mainituista tapauksista on vain yhden spesifin paikan tarkastelua ja rikosmäärien vertailua ennen ja jälkeen rikosten ehkäisyyn pyrkivän intervention, joten tulosten yleistäminen on vaikeaa. Kuitenkin loppujen lopuksi raportti summaa, että tulokset ovat rohkaisevia, ja suurin potentia piilee tiettyyn paikalliseen ongelmaan tähdättyjen ongelmanratkaisukeinojen räätälöinnissä.

Ainoita suomalaisia elektronista valvontaa koskevia tutkimuksia ovat Hille Koskelan helsinkiläisten naisten kokemuksia koskevat tutkimukset. Artikkeliväitöskirjassaan *Fear, Control & Space* (1999) Koskela osoittaa, että (naisten) suhtautuminen elektroniseen valvontaan - tässä tapauksessa videovalvontaan² - on hyvin kahtalaista: toisaalta hyvä asia, toisaalta siihen liittyy arveluttaviakin piirteitä. Koskela myös epäilee, että valvontaan suhtautumisen dualismi on syy siihen, miksi Suomessa ja maailmalla aihepiiriä on tutkittu niin kovin vähän suhteessa sen saaman jalansijan kokoon yhteiskunnissamme: sellaiset asiat, jotka aiheuttavat kiivaita mielipiteitä jompaankumpaan suuntaan, ovat mielenkiintoisempia.

Koskelan mukaan kansainvälisissä tutkimuksissa on osoitettu omaisuusrikoksien vähenevän tietyissä ympäristöissä kameravalvonnan lisääntyessä. Hän kuitenkin osoittaa, että naiset pelkäävät eniten seksuaalista väkivaltaa, jota videovalvonnan ei ole osoitettu vähentävän - seksuaalista väkivaltaa esiintyy eniten paikoissa, joissa ei ole videovalvontaa, kuten puistoissa (Koskela 1999a, 10). Hän osoittaa kuitenkin, että yhtä tärkeää kuin

---

² Koskela käyttää itse termejä *video surveillance* ja *camera surveillance* kansainvälisesti käytetyn termin CCTV sijaan, koska Suomessa ei ole tapana puhua *closed circuit televisionista*. Yhdyn termistössä Koskelaan tältä osin. Tässä tutkimuksessa on käytetty pääasiassa termejä *elektroninen kulunvalvonta* ja *elektroninen valvonta*, koska tutkimuksen teon alkuun sysäävä syy olivat nimenomaan Järvenpään lukiossa käytössä olevat elektroniset avaimenperätunnisteet, joihin päämielenkiintoni kohdistui tässä nimenomaisessa tapauksessa. Kuitenkin termin elektroninen kulunvalvonta alle olen myös ulottanut Järvenpään lukion valvontakamerat, kuten olen johdannossa todennut.

todelliset muutokset rikollisuuden määrässä on rikollisuuden pelko ja muutokset siinä. Koskelan mukaan voidaan sanoa, että videovalvonta vähentää itse rikollisuutta huomattavasti enemmän kuin rikollisuuden pelkoa (emt., 10-11); elektroninen valvonta toimii siis päinvastoin kuin esimerkiksi katuvalot, joiden on osoitettu lisäävän turvallisuuden tunnetta paljon enemmän kuin mitä ne oikeastaan vähentävät rikollisuutta.

Koskelan tutkimuksessa kävi ilmi, että naiset toisaalta toteavat olevan hyvä asia, että kamerat keräävät todistusaineistoa mahdollisia oikeustapauksia varten, mutta toisaalta myös huomattiin, että tuolloin itse rikos on jo päässyt tapahtumaan ja kameroiden rikoksia ehkäisevä funktio jää täyttymättä (emt., 11-12). Tarkkailtavista tulee valvonnan alla monesti vain *“potentiaalisia uhreja”* (Koskela 1999b, 7), objekteja, jotka kulkevat valvonnan silmän alla vain tullakseen ryöstetyiksi ja viime kädessä tuijottamaan valvontanauhoja tunnistaakseen kimppuunsa käyneet rikolliset tuomiota varten.

Aiemman tutkimuksen perusteella ei voida sanoa oikein mitään absoluuttista mitä tulee elektronisen valvonnan lisäämisen kokonaisvaltaisiin vaikutuksiin rikollisuuteen. On todettu, että tietyissä paikoissa valvonta vaikuttaa tietynlaista rikollisuutta vähentävästi. Mutta toisaalta on rikostyyppisiä joihin valvonta ei vaikuta laisinkaan ja enemmän sellaisia tapauksia jolloin rikollinen toiminta vaihtaa paikkaa ja/tai muotoa valvomattomiin paikkoihin. Parhaiten elektroninen valvonta suojaa omaisuutta, huonommin ihmisten turvallisuutta puhumattakaan sen melko vähäisistä vaikutuksista ihmisten turvallisuudentunteeseen.

Sen sijaan jotain absoluuttista voi sanoa siitä, että käyttäjä- eli kohdenäkökulma on marginaalissa elektronisen valvonnan tutkimuksessa. Tämän tutkimuksen kaltaista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta on yksinkertaisesti vähän. Olisi mielenkiintoista tietää enemmän kansalaisten suhtautumisesta joka paikkaan tunkevaan valvontaan ja sen mahdollisista vaikutuksista elektronista valvontaa järjestäviin tahoihin. Onko valvottavien mielipiteellä ylipäänsä merkitystä?

1.4 Tutkimusongelma ja metodiikka

Tutkimusongelmana tutkimuksessani on nuorten, pääasiassa alaikäisten lukiolaisten suhtautuminen elektroniseen kulunvalvontaan koulussaan. Tämän tutkimuksen empiirisessä osuudessa pyrin selvittämään elektronisen valvonnan lisääntymisen vaikutuksia suomalaisessa yhteiskunnassa käyttäjäkyselyllä Järvenpään lukiossa. Tarkoitukseni on selvittää, mitä mieltä yksi käyttäjien erityisryhmä, lukion 17-19-vuotiaat opiskelijat, on kulunvalvonnan laajentumisesta koskemaan myös alaikäisiä, julkista koulua käyviä nuoria.

Miten elektroninen kulunvalvonta otetaan vastaan käyttäjänäkökulmasta? Erityistapauksena tutkimuksessa ovat nuoret: mikä on juuri heidän suhtautumisensa? Punnitsen lukiolaisten suhtautumista elektroniseen kulunvalvontaan skaalalla positiivinen-neutraali-negatiivinen, ja typologisoin heidän näkemyksiään ja perusteluja suhtautumiselleen kvalitatiivisella metodiikalla kyselylomakkeen avointen kysymysten vastausten perusteella. Mielestäni nuoriso on tärkeä lähde tutkittaessa uusien käytäntöjen rantautumista kansalaisten elämään.

Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset kumpuavat foucault'laisesta vallan ja tiedon läheisen ja sitkeän liiton ymmärtämisestä. Lähtökohtana kyselylomakkeessa (liite) ja koko tutkimuksessa on ajatus siitä, että nykyisenkaltainen automatisoitu tarkkailu, elektroninen valvonta, on tehokas keino saada kansalaiset toteuttamaan normin mukaista käyttäytymistä. Tutkimuskysymysten muotoilu on siis lähtöisin Michel Foucault'n kirjoituksista ja kyselylomakkeen kysymys kulunvalvonnan kiertämisen mahdollisuudesta on suoraan eräs Foucault'ta askarruttaneista kysymyksistä: voiko tarkkailulta piiloutua?

Kyselytutkimuksen käytännön toteutus tapahtui tammi-helmikuussa 2004. Yhteensä 142 lukiolaiselle lähetettiin kaksisivuinen kyselylomake, jossa on kolme suljettua, vastaajan yleistä suhtautumista koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan kartoittavaa kysymystä, kaksi avointa kysymystä, joissa tiedustellaan perusteluja ja yksityiskohtaisempia mielipiteitä ja esimerkkejä elektronisista tunnisteista, lukituista ovista ja valvontakameroista, sekä tilaa aihetta koskevaan vapaaseen lisäkommentointiin

(kyselylomake, ks. liite). Taustakysymyksinä kysyttiin vain vastaajan ikää sekä sukupuolta. Lomakkeesta, kadosta ja tutkimuksen käytännön kulusta enemmän luvussa 4.

2 Tarkkailu

2.1 Hallinnan ongelman muodostuminen

Hänninen ja Karjalainen (1997) suomentavat Foucault'n biovalta-analyysien keskeisimmät ranskankieliset käsitteet *hallinnoinniksi* (*gouverner*), *hallinnoimiseksi* (*gouvernement*) ja *hallintamentaliteetiksi* (*gouvernementalite*). Kirjoittajien mukaan nämä käsitteet johtuvat "antimacchiavellismista" (vastakohtana Macchiavellin ajatukselle siitä, että ruhtinaan ensisijainen tehtävä on oman ruhtinuutensa säilyttäminen) ja valtiojärjen ja valtiotaidon käsitteistä (emt., 7-10).

Hallinnointi on Foucault'n valta-analyysin ensimmäinen askel. Se on jonkinlainen yleiskäsite, sateenvarjo jonka alle hallinnoiminen ja hallintamentaliteettikin kuuluvat. Hännisen ja Karjalaisen (1997, 10) mukaan "[h]allinnointi viittaa 'käyttäytymisen käyttäytymiseen' eli toimiin joiden tarkoituksena on muovata, ohjata ja vaikuttaa käyttäytymiseen, paljolti Weberin tarkoittamassa elämänhallinnan mielessä. Foucault puhuu itsen ja muiden hallinnasta." Seuraava askel, hallinnoiminen, tuo pintaan jo poliittiset teknologiat. Hallinnoiminen pitää sisällään valtiojärjen perinteen eli poliittisen rationaalisuuden ajatuksen. Hallintamentaliteetti laajentaa hallinnan horisontin väestöön hallinnoimisen kohteena; hallintamentaliteettiin liittyvät elimellisesti väestön hallinnoimisen työkalut, kuten poliittinen taloustiede ja tilastotiede (aiheesta enemmän tuonnempana). (Hänninen & Karjalainen 1997, 10-12)

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisin näistä käsitteistä on hallinnoiminen (*gouvernement*). Hännisen ja Karjalaisen (1997, 11-12) mukaan väestön hallinnoiminen on pyrkimystä hallinnoida kaikkia yhdessä ja kutakin erikseen. Foucault (1991) itse määrittelee luennossaan *Governmentality* vuonna 1978 hallinnoimisen "asioiden järjestämiseksi" (*disposing things*) siten, että käytetään erilaisia hallinnoimisen taktiikoita pikemmin kuin lakeja (emt., 95). Lakeja voidaan kuitenkin myös käyttää eräänlaisina hallinnoimisen taktiikoina järjesteltäessä asioita niin, että tietyllä keinovalikoimalla saavutetaan haluttu tila

yhteiskunnassa (emt., 95).³

Hallinnoimisesta puhuttaessa tässä yhteydessä kyse on ihmisten, kansalaisten, alamaisten, hallitsemisesta. Foucault'n (1991, 92-93) mukaan hallinnoiminen juontaa juurensa ekonomiaan, perheen hallinnoimiseen (*the government of the family*), eli yksilöistä ja heidän hyvinvoinnistaan huolehtimiseen. Hyvä hallinnoiminen tuo ekonomian valtionhallintoon: hallinnoiminen on siis valtiotaitoa, jossa valtiovaltaa pyritään käyttämään ekonomian tapaan, perheen hallinnoimisessa (emt., 92)⁴.

Foucault'n (emt., 87-88) mukaan hallinnoimisen ongelma syntyi 1500-luvulla, kun alueelliset valtiot muotoutuivat ja kun reformaatio ja vastareformaatio nostivat esiin kysymyksen "henkisestä johtamisesta ja kaitsemisesta" ikuisen pelastuksen tavoittelussa. Alueellisiksi muodostuneissa kansallisvaltioissa syntyi toinen hallinnoimisen kannalta oleellinen diskurssi, väestö, kun valtiossa asuva ihmispopulaatio kasvoi voimakkaasti ja näin muodostui hallitsijan kannalta "ongelmaksi", joka tarvitsi sääntelyä, hallinnointia.

1600- ja 1700-luvuilla kasvavan väestön hallinnoimiseksi matemaattisin, uudelle ajalle tyypillisin tieteellisin, loogisin keinoin, syntyi tilastotiede, *the science of government*. Enää ei ajateltu perhettä hallinnoimisen mallina vaan sen osana; väestöstä tuli hallinnoimisen malli ja kohde. Näin pääsi kehittymään valtiotaidon uusi muoto, *the art of government*, valtiotaitotraditiosta lähes suoraan alenevassa polvessa polveutuva hallinnoimisen taito. (Foucault 1991, 97-100)

Hallinnoimisen taitoon liittyy kiinteästi tietenkin ihanne, ideaali. Suomen kieli on oireellinen esimerkki hallinnoinnin kohteiden, ihanteiden, tavoitteiden ja tapojen suuresta muutosprosessista: suomesta nimittäin puuttuu kokonaan eräs sanan *poliisi* tärkeä merkitys. Foucault'n mukaan ranskankielen *poliisia* tarkoittava sana tarkoitti 1600-1700-luvuilla "järkeväⁿ hallinnon ohjelmaa. Tätä voidaan luonnehtia yksilön käyttäytymistä

---

³ "...that is to say, of employing tactics rather than laws, and even of using laws themselves as tactics to arrange things in such a way that, through a certain number of means, such and such ends may be achieved." (Foucault 1991, 95)

⁴ "...the art of exercising power in the form of economy" (Foucault 1991, 92)

*ohjaavaksi yleiseksi säätelysysteemiksi, joka pitäisi itse itseään yllä ilman että kenenkään tarvitsisi puuttua asiaan. Tämä on oikeastaan tyypillisesti ranskalainen asioiden hoidon yritys“ (Foucault 1989, 33). Englanniksi kirjoittavan Mitchell Deanin (1997) mukaan *police* oli “tavoiteltava yhteiskunnallinen tila ja ne säädökset, joilla tuo tila saavutettiin“. Kyseisen Deanin artikkelin suomentaneen Juri Mykkäsen alaviitteen mukaan keskieuropalainen, yhteiskunnan yleiseen hallinnointiin liittyvä merkitys puuttuu kokonaan suomenkielisestä perinteestä.*

Art of government syntyi merkantilismin myötä 1600-luvulla, mutta oli vielä tuolloin suljettuna suvereenin hallitsijan taskuun (Foucault 1991, 97-99). Myöhemmin, demokratiapyrkimysten ottaessa jalansijaa Euroopassa valta otti uusia muotoja hallinnankin muuttaessa muotoaan suvereenista kohti demokraattisten elinten hallintoa. Foucault’n ajattelussa leimallista on juuri ajatus vallan ikuisuudesta: vaikka monarkki tai koko monarkia kuolee, valta ei katoa, vaan ottaa uusia muotoja. Vallan “*voi korvata vain uusilla vallan muodoilla*“ (Tontti 1998, 10). Toinen tärkeä huomio Foucault’n valta-analyysissä on se, että häntä ei niinkään kiinnostanut varsinaiset vallanpitäjät, vaan vain valta sinänsä, sen käyttäytyminen, representaatiot ja alistussuhteet. Valta näyttäytyy Foucault’lle yksisuuntaisena kaukoputkena; molemmissa päissä on joku, mutta alistetulle ei ole merkitystä onko putken toisessa päässä yksi vai useampia henkilöitä ja kuinka usein ne siellä vaihtuvat.

Hallinnan ongelman muodostumisen päivistä asti modernit valtiot ovat toteuttaneet entistä tehokkaampia hallinnoimisen muotoja. Seuraavassa kappaleessa kuvataan foucault’laisittain genealogiaa suvereenin henkilökohtaisesta hallinnasta kohti modernia 2000-luvun hallinnoimista ja hallintamentaliteettia elektronisine tarkkailuvälineineen, tietopankkeineen ja vankiloineen.

2.2 Tarkkailu vallan välineenä

2.2.1 Ruumiin rankaisemisesta tarkkailuyhteiskuntaan

Michel Foucault'n teos *Tarkkailla ja rangaista* (1980a; ranskankielinen alkuteos *Surveiller et Punir* ilmestyi vuonna 1975) on käännteentekevä kriminaali- ja valtapoliittinen tutkielma. Lähtökohta tälle legendaariselle vallan analyysille on mielenkiintoinen: Foucault'n mukaan rikosoikeudellisten kurinpitotoimien transformaatio ruumiin rankaisemisesta "sielun" rankaisemiseen 1700-luvun loppupuoliskon Euroopassa on verrattavissa suuriin institutionaalisiin muutoksiin koko länsimaisen ihmisen oikeustajussa ja yhdenvertaisuusajattelussa (emt., 12-22).

Tarkkailla ja rangaista lähtee siitä, että rankaiseminen on vallanpitäjien keino saada alamaiset noudattamaan normin mukaista käyttäytymistä ja täten vahvistaa vallanpitäjien omaa valtaa normin määrittelijöinä ja ylläpitäjinä. Ydinajatuksenaan Foucault esittää, että aiemmin (jotakuinkin ennen 1700-luvun puoliväliä) Euroopassa valta oli absoluuttista ja personoitui monarkissa. Ruumiillinen rangaistus - kidutus ja monesti sitä seurannut kuolema - oli ikään kuin (fyysistä) kamppailua monarkin valtaa uhanneen rikollisen, norminrikkijan, ja absoluuttisen hallitsijan itsensä välillä. Monarkkia edustivat tuomarit ja pyövelit, joiden tarkoituksena oli suorittaa julkinen performanssi, joka näytti kansalle monarkin mahdin ja täydellisen henkisen ja fyysisen ylivoiman yksilöön, kansalaiseen, alamaiseen, nähden. Tällä näytelmällä osoitettiin, että käyttäytymisen normit ovat lähtöisin elleivät ihan jumalasta niin ainakin jumalasta seuraavasta, monarkista; ja näiden pyhien normien rikkominen asetti pahantekijän jumalan ja kuninkaan aseman uhkaajaksi. (Foucault 1980a)

Siirtymä ruumiillisesta rangaistuksesta, fyysisen voiman näytöstä, rankaisemaan sielua, mieltä, tapahtui suhteellisen nopeassa tahdissa. Foucault'n mukaan tämä rikoslakien ja rankaisemiskäytäntöjen muutos on monesti ymmärretty väärin jonkinlaiseksi yleisen inhimillisyyden lisääntymiseksi (emt., 12). Kyse oli kuitenkin pikemminkin tapahtumasta, jossa valta otti uudenlaisen, tehokkaamman ja piilotetumman muodon.

Teoksen nimi *Tarkkailla ja rangaista* viittaa tähän uuteen tapaan hallita kansalaisia ja tarvittaessa rangaista heitä norminmukaisesta käyttäytymisestä poikkeamisen seurauksena. Ihmisyhteisöjen - väestön, vallankäytön kohteen - kasvaessa ja muuttaessa muotoaan yhä kirjavammaksi alkoi käydä vaivalloiseksi järjestää massiivisia ruumiin rankaisemisen seremonioita. Samalla Euroopassa jyllännyt kehitys itsevaltaisista monarkioista kohti demokraattisempia hallitsemistapoja muutti myös rankaisemisen tapoja; siinä missä kiduttamisessa oli kuvaannollisesti katsottuna aina ollut vastakkain norminrikkaja ja normia valvova monarkki, oli koko yhteisön (demokratia) vaikea samastua pyövelin osaan.

Ensimmäinen askel matkalla ruumiin rankaisemisesta kohti tarkkailemista - normin rikkomisen ehkäisemistä - oli siirtyminen ruumiin rankaisemisesta kiduttamalla ruumiin rankaisemiseen hienovaraisemmin keinoin. Oli huomattu, että kiduttaminen, johon liittyi kiinteästi vallanpitäjien koston ajatus, ei hyödyttänyt ketään. Ranskassa tämä kehitys tapahtui vallankumouksen jälkeen 1700-1800-lukujen vaihteessa. Foucault löytää uusille rangaistusmuodoille aikanaan asetettuja ehtoja kuusi kappaletta: 1. rangaistusten mielivaltaisuutta on karsittava, 2. niiden on *“toimittava niin, että rangaistuksen ja sen sisältämien haittojen mieltäminen vaikuttaa voimakkaammin kuin rikoksen tuomien etujen ajattelemisen”* (emt., 122), 3. rangaistusten tulee olla määräaikaista, 4. syyllisen on maksettava teostaan koko yhteisölle, jota vastaan se on rikkonut, 5. rangaistuksen on toimittava opettavana esimerkkinä ja 6. perinteinen ajattelu rikollisista sankaritaruineen on käännettävä päinvastaiseksi. (emt., 120-131)

Uusien rangaistusmuotojen perimmäisenä ajatuksena oli se, että kustakin yksilöllisestä rikoksesta langetettaisiin siihen sopiva rangaistus, joka palvelisi niin vallanpitäjiä, kansaa kuin rikollistakin. Nykyään vallalla oleva vankeusrangaistus oli yksi tapa rangaista, mutta periaatteessa sen ajateltiin oleva sopiva rangaistusmuoto lähinnä yksilön vapautta loukanneille rikollisille; logiikka oli, että vapaudenriistäjää rangaistaisiin riistämällä tämän oma vapaus. Samaten kullekin rikostyypille kehiteltäisiin oman kaltaisensa rankaisemismuoto. (emt., 131-138)

Nopeasti vapausrangaistuksesta tuli kuitenkin vallitseva muoto ja lähes kaikki rangaistukset

sakkojen ja kuolemanrangaistuksen väliltä alkoivat olla 1800-luvun alussa vapausrangaistuksia. Jopa aikalaiset lainsäätäjät ihmettelivät tätä nopeaa keikausta ja nopeasti kasvanutta yhdenkaltaisten vankiloiden merta. (emt., 132-138)

Foucault'n mukaan vankeusrangaistuksen yleistymisen johtui siitä, että Englannissa ja Amerikassa syntyi muutama toimivaksi koettu vankilamalli, jotka olivat jo voittaneet *“kaksinkertaisen esteen: toinen esteistä oli vuosisatojakin vanha lainsäädäntö, toinen vankilan despoottinen toiminta”* (emt., 138). Näiden vankilamallien auktoriteetti oli niin vahva, että ne syrjäyttivät lainsäätäjien kaavailemat yksilöllisemmät rangaistusmuodot ja toivat oikeusoppineiden lähinnä huonona kompromissina pitämän vankilalaitoksen rangaistuskäytäntöjen fokukseseen.

Uusissa vankiloissa oli kova kuri ja ankara valvonta. Niissä myös vangit laitettiin tekemään ympäröivää yhteisöä hyödyttäviä töitä. Uutta oli myös se, että varsinainen vääristä teoista vastaaminen jätettiin yksilön itsensä harteille: *“parannus”* oli vangin ja vanginvartijoiden välinen prosessi, ja eristys antoi vangille mahdollisuuden *“mennä itseensä”*. (emt., 139-145)

Tässä yhteiskuntajärjestyksen vaalimisen muuntumisprosessissa, joka tapahtui Länsi-Euroopassa (Foucault'n lähteet ovat tietysti lähinnä Ranskaa koskevia, mutta kuvaavat jollain tasolla koko Länsi-Euroopan ja läntisen maailman kehitystä) 1500-1900-luvuilla, kuljettiin siis ruumiin rankaisemisesta kohti tarkkailuyhteiskuntaa. Ruumiin rankaiseminen norminmukaisen käyttäytymisen ylläpitäjänä toimi pienissä yhteisöissä, joissa oli suvereeni hallitsija; kidutus ja kuolemanrangaistus osoittivat suvereenin auktoriteetin ja ylivoimaisen (fyysisen) vallan. Seuraava askel tässä kehityksessä oli vapausrangaistuksen laajamittainen käyttöönotto lähes kaikista rikoksista tuomittaessa. Vapausrangaistus, vankila, palveli demokratisoituvan, yksilöllistyvän ja myös *“porvarillisoituvan”* yhteiskunnan tarpeita: rikollinen suljettiin vankilaan useiden vuosien määräajaksi, jona aikana hänelle opetettiin kuria, työntekoa ja annettiin mahdollisuus tapojen parantamiseen. Lisäksi vankilassa oli eristämisen pelote rikollisuuden ehkäisemiseksi. (emt., 139-145)

Prosessin kolmas ja tähän mennessä viimeisin vaihe on tarkkailuyhteiskunta.

Tarkkailuyhteiskunnalla tarkoitan sellaista yhteiskuntajärjestystä - ja sen ylläpitämisen tavoittelua - jossa tarkkailun avulla pyritään estämään (tähän liittyy useita tarkkailun eri tekniikoita, joista enemmän tuonnempana) normin rikkominen etukäteen. Rangaistuslaitos menettää merkitystään, kun huomataan että rankaiseminen ei ole läheskään yhtä tehokasta koko yhteisön kannalta kuin rikosten ennaltaehkäisy tarkkailun avulla. Foucault'n mukaan 1700-luvun jälkimmäisellä puoliskolla oli rangaistustavoissa käytössä kolme vallan eri teknologiaa: ensimmäinen liittyy monarkiaan, jossa rangaistus on seremoniallinen, tavoitteena on "voitettu vihollinen" ja kidutettu ruumis, toimeenpanijana hallitsija itse ja hänen voimansa. Toisessa, rangaistuslaitosta uudistamaan pyrkineiden juristien suunnittelemassa mallissa rankaisijana toimi yhteiskunta, jonka keinona oli rikollisen sielun mielteiden manipulointi ja rangaistuksen tavoitteena asemansa takaisin saava oikeussubjekti. Kolmas vallan teknologia, joka lopulta saavutti valta-aseman, oli hallintokoneiston suorittama rangaistus, jossa keinoja ja kohteita edustivat suoriin pakkokeinoihin alistettu yksilö ja koulutettava ruumis. (emt., 145-151)

Koko tämän suuren, vuosisatoja kestäneen muovautumisprosessin leimallisina piirteinä on vähittäinen siirtyminen normin rikkomisen seurauksena rankaisemisesta kohti normin rikkomisen syiden poistamista ja normin rikkomisen ennaltaehkäisemistä: *"Biovallan teknologioiden soveltamisen historiallisena tuloksena on normalisoiva yhteiskunta"* (Hänninen 1997, 156). On siirrytty kurin ja järjestyksen valtatekniikkaan: tarkkailuyhteiskunnan tavoitteena on *"fyysisten yksilöiden sijoittelu ja valvonta siten, että he toimivat tehokkaasti ja tottelevaisesti ja että hierarkia säilyy"* (Rabinow 1989, 15).

2.2.2 Panoptismi

Liberaalin demokratian kansalaiset valjastetaan itse säätämään itseään ja toisiaan, tiivistää Nikolas Rose (1999, 10) Foucault'nkin kuvaaman kehityksen lakipisteen ja tarkoituksen; sielusta tulee - tehdään - ruumiin vankila, kuten Foucault itse runollisesti esitti. Tämä viittaa juuri tarkkailu- eli valvontayhteiskuntaan. On edetty tilaan, jossa seuraus yhteisön normien rikkomisesta on *"normaalistava rangaistus"*, rangaistus, jonka pyrkimys ei ole

enää osoittaa suvereenin absoluuttista valtaa ja pelotella kansalaisia, vaan jonka tavoite on oikaista lainrikkoman käytös ja palauttaa tämä yhteiskunnan jäseneksi. Foucault'n sanoin, kyse on *normaalistavasta vallasta*; tämä voi olla myös norminrikkomisen ennaltaehkäisyyn tähtäävää vallankäyttöä.

Panoptismi on luonnollisesti hyvin läheinen diskurssi arkkitehtuurin kanssa; panoptismin ajatuksen taustalla on arkkitehtuurin yhä tehokkaampi valjastaminen vallankäytön välineeksi. Foucault'n sanoin: *“Vanha, yksinkertainen malli oli yksilöiden sulkeminen lukkojen taakse ja kiviseinän sisään - tulemisen ja menemisen estävät paksut muurit ja vahvat ovet - mutta tämän alkaa vähitellen korvata laskelmointi, jonka kohteina ovat aukot, täydet ja tyhjät tilat, käytävät ja näkyvyys”* (Foucault 2000, 234). Uuden valtatekniikan ideana on, että *“[t]äydellisen kurinpitokoneiston avulla yksi ainoa katse voisi jatkuvasti nähdä kaiken”* (emt., 236).

Tämän panoptisen kehityksen lakipisteenä ja tavoitteena on, että *“[k]urinpidolliset instituutiot ovat tuottaneet käytöstä tarkkailevan mikroskoopin tapaan toimineen valvontakoneiston; niillä toteutettu hienoinen ja analyttinen jaottelu on muodostanut ihmisten ympärille tarkkailu-, taltiointi- ja koulimiskoneiston”* (emt., 236).

Tarkkailla ja rangaista -teoksen tärkein käytännön esimerkki on hahmottaa normaalistavaa valtaa Jeremy Benthamin 1700-luvulla suunnitteleman Panopticon-rakennelman kautta. Panopticon oli arkkitehtoninen ratkaisu vankilan, sairaalan tai vaikkapa tehtaan tai koulun pohjapiirroksiksi. Rakennelman idea oli lainattu Pariisin sotilaskoulun tuolloin uusista rakennuksista, ja sen perusajatus oli, että muutama piilossa oleva valvoja voisi tarkkailla kymmeniä tai jopa satoja vankeja/potilaita/työntekijöitä/oppilaita samanaikaisesti niin, että tarkkailtavat eivät näkisi anonyymiä valvojaa (tai sen puutetta) eivätkä toisiaan. Täten, Benthamin mukaan, taattaisiin työrauha kaikille ja valvojan anonyymiteetin vuoksi tarkkailtavien olisi itse toteutettava itsensä ja käyttäytymisensä norminmukaisuuden tarkkailua. Panopticonissa tarkkailtavana oleva henkilö *“piirtää itseensä valtasuhteen”* (Foucault 2000, 277). Panopticonin historiallinen merkitys Foucault'n sanoin: *“Hierarkkinen, jatkuva ja funktionaalinen valvonta ei varmastikaan ollut 1700-luvun*

suuria teknisiä 'keksintöjä', mutta sen salakavalan laajenemisen tekivät niin merkittäväksi sen mukanaan tuomat uudet vallan mekanismit. Sen avulla kurinpitovallasta tuli yhdentynyt järjestelmä --- Siitä kehkeytyi myös moninainen, automaattinen ja anonyymi valta“ (emt., 240). Ja “[t]ämä valta ei niinkään ole ruumiillista kuin fysikaalista“ (emt., 241).

Foucault'n mukaan leimallista uudelle, normalisoivaa valtatekniikkaa käyttävälle yhteiskunnalle ovat *kurinpitosuhteet*, jotka syrjäyttävät aiemman poliittisen anatomian perustana olleen *hallitsijasuhteen* (emt., 285). Kurilla Foucault tarkoittaa erästä vallan lajia ja harjoittamistapaa: *“se on eräänlaista vallan 'fysiikkaa' tai 'anatomiaa' ja eräänlaista teknologiaa“* (emt., 294).

Benthamin Panopticonin Foucault ottaa esimerkiksi yhdestä merkittävästä vallan uudesta teknologiasta, mutta myös kokonaisen uuden yhteiskunnan muodostumisen malliksi: *“Perustoiminnallaan se [panoptinen järjestelmä] ohjelmoi alkeellisen ja helposti siirrettävän mekanismin tasolla yhteiskunnan, joka on kurinpitomekanismien kyllästämä ja läpikäymä“* (emt., 285).

Foucault summaa Panopticonin aiheuttaman historiallisen transformaation seuraavasti:

“Voidaan siis kaiken kaikkiaan puhua kurinpitoyhteiskunnan muodostumisesta siinä suuntauksessa, joka ulottuu suljetuista, eräänlaista yhteiskunnallista karanteenia edustavista kurinpitomuodoista panopticonin mallin mukaiseen, loputtomasti yleistettävissä olevaan mekanismiin saakka. Ei niin, että vallan harjoittaminen kurin avulla olisi korvannut kaikki muut vallankäyttömuodot, vaan se on soluttautunut jälkimmäisten joukkoon, joskus syrjäyttäen ne, mutta kuitenkin toimien väittäjänä niiden kesken, liittäen ne toisiinsa, jatkaen niitä ja ennen kaikkea suoden mahdollisuuden johtaa vallan vaikutukset kaikkein hienoisimpiin ja kaukaisimpiin elementteihin saakka. Se takaa valtasuhteiden jakautumisen äärettömän pieniin osiin“ (emt., 295).

Nykyään voisi Benthamin Panopticonin ajatella olevan pelkkä malli: 2000-luvulla pelataan tuon rakennelman asettamilla säännöillä, ja pelikin on vielä sama, mutta panoptiset laitteet

ovat Benthamin mielikuvituksen ulottumattomissa: Posterin (1995, 69) mukaan tietokannat toimivat jo eräänlaisena "superpanopticonina". Tietokoneet pystyvät valvomaan yksilöitä - keräämään ja yhdistelemään informaatiota jokapäiväisessä elämässä - siis ei enää pelkästään suljetussa vankilassa (emt., 69). Elektroninen kulunvalvonta mahdollistaa koko tietoyhteiskunnan (tai *tietotekniikkayhteiskunnan*, kuten Niiniluoto [1989, 72-74] oikeastaan spesifimmin ehdotti termin kuitenkin jäämättä jokapäiväiseen kielenkäyttöön) läpäisemän Panopticonin. Tekninen kehitys ei kuitenkaan ole muuttanut Panopticonin ajatusta mihinkään; tekniikka on eri, mutta hallinnan teknologia - Foucault'n käsittämässä mielessä - kulkee samojen periaatteitten mukaisesti. Tekninen kehitys on mahdollistanut Panopticonin fyysisten rakenteiden purkamisen; elektronisen kulunvalvonnan ansiosta Panopticon on levittäytynyt niin moneen paikkaan ettemme periaatteessa koskaan voi olla varmoja missä meitä tarkkaillaan.

3 Tekniikka

3.1 Arkkitehtuuri: tilan hallinta

“Analyttisellä tasolla tilaa voidaan käyttää yhtenä monista työkaluista tiedon ja vallan suhteita tunnistettaessa ja paikannettaessa”, kirjoittaa Paul Rabinow (1989, 11). Tilaa on aina osattu käyttää myös poliittisten pyrkimysten tukemiseksi. 1700-luvun lopulle asti arkkitehtuuri ilmensi valtaa varsin konkreettisella tasolla, luonnollisina esimerkkeinään palatsit ja kirkot. Suuret auktoriteettia edustavat rakennukset symboloivat ja representoivat isäntiensä mahtia: ne olivat vallan manifesteja (Foucault 1980b).

Viimeistään 1800-luvulle tultaessa politiikka joutui törmäyskurssille tilan kanssa (Foucault 1989, 32-36). Uudet rautatiet ja kaupungistuminen tiivistivät hallinnoimisen kohdetta, väestöä; kaupunkiasuminen fyysisesti ja rautatiet henkisesti pitkienkin välimatkojen muuttuessa joutuisiksi. Kaupunkien kasvun myötä ongelmat asutuskeskuksissa lisääntyivät, ja sitä mukaa myös hallinnon järjestäminen hankaloitui. Syntyi uusia haasteita hallinnolle: muun muassa epidemiat ja kansanliikkeet työllistivät ja vaativat erityislaatuista suhtautumista vallanpitäjiltä.

Uudenlaisen politiikan dimension synnyn myötä valta vaati uusia hallinnoimisen muotoja. Syntyi uusia paradigmoja ja professioita. Tilan hallinnan kannalta ilmeisin tieteenala on arkkitehtuuri. Niinpä arkkitehtuuri tehtiin osalliseksi uusiin väestön, terveyden ja “urbanin” uusiin ongelmiin; syntyi tarve valjastaa tilankäyttö ekonomis-poliittisiin tarkoituksiin, kirjoittaa Foucault (1980b, 148). Arkkitehtuurin avulla voidaan Foucault'n mukaan (1989, 39) ratkaista sosiaalisia ongelmia.

Professioista arkkitehdin professio osoittautui pian kuitenkin riittämättömäksi tilaa vallan perspektiivistä tarkasteltaessa. Suuret arkkitehdit saattoivat keskiajalla loihtia suvereenin vallan manifesteiksi muhkeita palatseja, mutta kaupungistuneelle uudelle ajalle tultaessa arkkitehdin keinot loppuivat kesken. Esiin oli astuttava insinööriin.

Insinööri on paitsi leimaa antava professio koko teollisuuden vallankumouksen jälkeiselle ajalle (aina näihin päiviin saakka), mutta se on myös avainasemassa nykypäivän teknillistyneessä maailmassa tilassa muhivan vallan suhteen. Arkkitehdit hallitsevat tilaa vain rajoitetusti, mutta insinöörit hallitsevat aluetta, liikennettä ja vauhtia (Foucault 1989, 36; ks. myös Le Corbusier 2004).

Teknologia (insinöörit) ja julkinen tila määrittävät tätä tutkimusta leimallisesti. Insinööreillä on teknologinen valta tiettyjen julkisten tilojen yli, ja tuon tilan teknologialla tuottamisen tarkoituksena on normin mukaisen käyttäytymisen vahvistaminen tietyissä ihmisryhmissä - tilan tai rakennuksen käyttäjissä.

Arkkitehtuurin funktionalistisen suuntauksen yksi suurimmista nimistä, sveitsiläinen Le Corbusier näki myös insinöörien vallan ja uuden aseman vallankumouksellisena. Vuonna 1923 julkaistussa pamfletissaan *Kohti uutta arkkitehtuuria* (suomeksi 2003) Le Corbusier katsoi arkkitehtien olevan menneen talven lumia elleivät he alkaisi ottaa mallia insinööreistä, jotka Le Corbusier'n mukaan olivat uuden aikakauden hiljaisia suunnittelijoita. Hän näki, että teolliseen yhteiskuntaan kuuluivat koneet, ja hänen mielestään jopa kotia tai rakennusta saattoi ajatella koneena - asumiskoneena. Niinpä hän myös ihaili valtamerilaivoja, autoja, massatuotantoa, standardeja, suoria viivoja, käsittelemätöntä betonia ja - ennen kaikkea - järjestystä; *"Tehdashallien ja työpajojen sisällä vallitsee järjestys, joka sanelee koneiden rakenteen, ohjaa niiden liikeratoja ja säätelee myös työntekijöiden liikkeit"* (Le Corbusier 2004, 49). Le Corbusier'n visioissa yhdys- ja yhteiskunnissa vallitsi ympäristöt tarkasti ja "insinöörimäisesti" suunnitteleamalla täydellinen järjestys, kun tilasuunnittelu määritteli koneiden paikat ja funktiot samoin kuin ihmisten liikeradat ja käyttäytymisen. Täten visioituna insinöörin valta ulottuisi siis myös ihmisten käyttäytymisen muokkaamiseen ja kontrolliin.

Oscar Newman loi vuonna 1972 ajatuksen *defensible spacesta* (Newman 1997). Koskelan (1999b, 2) mukaan *defensible spacen* (tarkoittaa siis jotakuinkin *puolustettavissa olevaa* tai *puolustettavaa tilaa*) ideana on luoda turvallisia rakennettuja ympäristöjä niin, että ihmisten oma informaali toistensa tarkkailu ja valvonta mahdollistuisi luonnollisesti. Newman kutsuu

tällaista rakentamista ja suunnittelua termillä CPTED, *Crime Prevention Through Environmental Design*. Tämä idea olisi koko yhteisörakentamisen läpäisevä perusajatus, jonka mukaisesti suunniteltaessa mahdollistuisivat niin turvallisemmat asuin-, kaupalliset kuin teollisuusalueetkin.

Tällainen koko yhdyskuntasuunnittelun läpäisevä idea on kuitenkin kallis ja vaivalloinen toteuttaa markkinataloudessa; kaupunkisuunnittelussa näyttäisikin siltä, että CPTED:tä hyödynnetään paikallisesti ja soveltaen, uuden korttelin tai pelkän yhden uuden rakennuksen suunnittelussa. On huomattavasti huokeampaa ja yksinkertaisempaa toteuttaa ideaa esimerkiksi yhden ison rakennuksen, jolla on lukuisia käyttäjiä, suunnittelussa; lukio voisi hyvinkin olla tällainen esimerkki. Fokuksessa siis *"aukot, täydet ja tyhjät tilat, käytävät ja näkyvyys"*, kuten Foucault edellä (2000, 234) runollisesti lausui. Ja sovelletusti siinä mielessä, että viimeistään 2000-luvulla näihin elementteihin on tullut lisä, elektroniikka, jonka avulla pyritään korvaamaan kalliita ja usein vaikeasti toteutettavia arkkitehtonisia ratkaisuja edullisella, standardisoidulla, toistettavalla teknologialla, joka tunkeutuu aukkojen ja käytävien CPTED:n kokonaisvaltaisesta ideasta tingittyä kuolleiksi jääneisiin kulmiin.

Kriminologien Laitinen ja Aromaa mielestä (2005, 95) kyse ei silloin kuitenkaan ole enää samasta asiasta:

"Suomen kielen sanaa 'turvallinen' vastaa joissakin kielissä kaksi eri sanaa, esimerkiksi ruotsin säkerhet ja trygghet, englannin security ja safety. Edellinen tuo mieleen lukot ja muut suojautumisen keinot sekä virallisen valvonnan, kun taas jälkimmäinen tarkoittaa turvallisuutta myös tunteena, ja suojautumistekniikan sijasta se korostaa ihmisten vuorovaikutusta ja hyvinvointia. Jos turvallisuutta lisätään suojautumisen ja virallisen valvonnan avulla, se voi joskus vähentää ihmisten kokemaa turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia."

Koskelan (1999b, 18) mukaan tässä urbaanin tilan valvonnassa on kyse vielä isommasta, varsin foucault'laisesti mielletystä kehityskulusta, vaikka hänkin painottaa turvallisuuden

tunnetta: Koskelan mielestä kyse ei ole pelkästään rikollisuuden torjunnasta (*crime control*) vaan kontrollista laajemmasta mittakaavassa (emt., 18). Hän jatkaa toteamalla, että näkyvyydestä tekee erityisen tärkeää pimeiden paikkojen pelko, koska valaisemattomat paikat ovat järjestäytymättömyyden paikkoja ja sen tähden muodostavat uhkan.

Foucault'n ajattelussa se, onko tietyn tilan käyttäjillä jokin erityinen pyrkimys normin rikkomiseen, ei ole lainkaan relevanttia. Foucault'n kirjoituksissa läpitunkevaa on vallan analysoiminen annettuna, hän ei puutu CPTED:hen tai muihinkaan käytännön "epäolennaisuuksiin"; hänelle valta on häviämätön, sen käyttäjät ja manipuloijat saattavat muuttua, valta saattaa olla enemmän tai vähemmän ihmisyksilöiden hallinnassa, valta on tunkeutunut tiettyihin diskursseihin enemmän kuin toisiin, mutta mikä on pysyvää, on valta sinänsä. Foucault itse ei pidä vallan käyttäjää tai käyttämättä jättäjää tai näiden motiiveja mitenkään mielenkiintoisina. Valtasuhteen olemassaolon mahdollisuus riittää.

3.2 Teknologian omaksuminen

3.2.1 Teknologian vastaanotto Suomessa

Teknologian - oli se sitten arkkitehtuuria, CPTED:tä tai elektroniikkaa - hyväksyttävä käyttö kansalaisten käyttäytymisen ja käytäntöjen ohjailijana vaatii kulttuurilta, jonka piirissä se toimii, jonkinlaisia erityispiirteitä. Tämän päivän suomalaisesta yhteiskunnasta voisi sanoa että se on hyvin teknologisoitunut: teknologiset ratkaisut ovat arkipäivää niin ammattimaisen tiedonvälityksen, poliisitoiminnan tai vaikkapa opiskelun kuin arkisen kommunikaationkin saralla. Viimeistään viimeksi kuluneiden kahden vuosikymmenen aikana korkean teknologian tuotteet ovat ottaneet jalansijaa arkipäivässämme: Suomi on ollut vastaanottavainen yhteiskunta näiden erilaisten teknologioiden käyttöönotossa.

Kulutustutkija Mika Pantzar on tutkimuksillaan ja tiedettä ja tietoyhteiskuntaa popularisoivilla kirjoillaan kartoittanut teknologian rantautumista kuluttajille (esim. Pantzar 1996, Pantzar 2000). Kirjoissaan hän toteaa, että puhelin 1800-luvun loppupuolella ja

tieto- ja informaatiotekniikka (matkapuhelimet, kotitietokoneet) sata vuotta myöhemmin olivat esimerkkejä teknologisista keksinnöistä, jotka kuluttajat Suomessa löysivät verrattaen nopeasti. Sen sijaan muun muassa autot, radiot, ja televisiot juurtuivat täällä hitaammin.

Syitä uusien teknologioiden rantautumisripeyden vaihteluihin on monenlaisia, ja Pantzarin (2000, 134) mukaan myös uutuuksien "[j]uurtumisen tutkimus etsii vielä omia polkujaan." Kuitenkin *Tulevaisuuden koti* -teoksen (2000) lopussa hän jo uskaltaa hieman arvailla suomalaisten erityisen vastaanottavuuden syitä kansainvälisiin arvotutkimuksiin vetoamalla: avoin ja välinpitämätön, mutta myös rationaalinen ja analyttinen ovat adjektiiveja, joilla Pantzar luonnehtii suomalaisia suhteessa teknologiaan (emt., 252). Erittäin tärkeänä seikkana suomalaisen kulttuurin erityispiirteistä hän muistaa mainita myös ohuen kulttuurin ja vähäisen perinteiden painolastin: muutosvastarinta on vähäistä (Pantzar 1996, 94), kun traditioon tukeva konservatiivisuus on vähäistä (myös uskonnollinen traditionalismi puuttuu meiltä) ja sivistysoptimismi sekä pitkät demokraattiset perinteet tukevat uuden oppimista ja haltuunottoa sekä keksintöjen kuulumista kaikille (Pantzar 2000, 252). Näyttää siltä, että suomalaiset ovat arvorationaalista kansaa; ikivanhojen arvojen puuttuessa erilaisia arvojakin punnitaan niiden tämänhetkisen järkevyyden perusteella.

Tähän avoimeen ja rationaaliseen arvoympäristöön viittaa myös muutamien teknologisten innovaatioiden yleistyminen: auto ja tietokone eivät heti keksittyään saavuttaneet suurta suosiota Suomessa, mutta "[t]eknologian jälkijunassa on turvallista matkustaa. Raiteet on vedetty ja mutkat suoristettu. Ehkäpä tämän takia auton ja tietokoneen yleistyessä Suomi poikkesi monista muista maista. Sekä autoilussa vuosisadan alkupuolella että tietokoneissa viisikymmentä vuotta myöhemmin arkinen hyötykäyttö (kuorma-autot, linjaliikennöinti; pankkiautomaatio) seurasi hyvin nopeasti tekniikan itseisarvoa korostavaa alkuinnostusta. Edelläkävijämaissa tekniikan varhaisvaiheesta varsinaiseen hyötykäyttöön kului runsaammin aikaa" (Pantzar 1996, 98-99; alaviite)⁵. Puhelin sen sijaan 1800-luvun lopulla

---

⁵ Pantzarin kirjojen tyyli on mielenkiintoinen; kuten ystäväni aikanaan totesi Weberistä, sama pätee mielestäni Pantzariin: kiinnostavimmat asiat esiintyvät vain alaviitteissä, kuten tämäkin lainaus!

oli yleistynyt Suomessa yllättävän nopeasti, ehkäpä koska Suomessa oli heti oivallettu sen hyötyominaisuudet tiedon- ja uutistenvälitykseen. Televisio ja radio kun oli aluksi ymmärretty ensisijaisesti viihdekäyttöesineiksi. Lisäksi niiden tekniikka oli hivenen monimutkaisempaa ja siten vaikeammin hankittavissa kuin puhelimen. (emt., 25-58)

Tiedon- ja uutistenvälityksen hyötyominaisuudet alkoivat toden teolla kiinnostaa Suomessa viimeistään 1990-luvulle saavuttaessa, kun puhelin- ja verkkoteknologia otti ensimmäiset jättimäiset askeleensa sitten Alexander Graham Bellin vuosien. Matkapuhelinten ja kotitietokoneiden yleistyessä alettiin yhä enenevässä määrin huomata tämän olevan koko yhteiskuntaa muokkaava kehityskulku; alettiin puhua tietoyhteiskunnasta. Informaation tuottaminen ja levitys, mistä puhelimissa ja tietoverkoissa on pohjimmiltaan kysymys, nostettiin koko yhteiskuntaa leimaavaksi diskurssiksi. Valtiovallan herännyt kiinnostus tähän kehitykseen kertoo diskurssin ottamisesta valtiollisen kehityksen keskiöön ja kansakunnan halusta tunnustautua teknologiayhteiskunnaksi.

Pantzarin mukaan suomalaisissa tietoyhteiskuntastrategioissa, joita valtiovarainministeriö ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra ovat vuosikymmenien aikana julkaisseet, oli vielä vuonna 1994 nähtävissä valtiovallan perin holhoava ote tietotekniikkayhteiskunnan suuntaviivoja vedettäessä: "*[I]isää kuluttajansuojaa, ja tietosuojaa! Normeja, lainsäädäntöä ja valvontaa! Kuluttaja on passiivinen uhri, jota on suojeltava teknologialta. Missä ovat valtaväylävisioissa aktiiviset leikkijät, kapinoitsijakuluttajat, taiteilijat ja kommunikoijat? Luulisi tietotekniikan kuluttajalla olevan muutakin kuin vastaanottajan kasvot*" (Pantzar 1996, 94). Sittemmin hän katsoo, että tuo holhoava ote on muuttunut hieman enemmän palvelukeskeiseen suuntaan: "*henkilökohtainen viestintä on nostettu tiedon prosessoinnin rinnalle ja ehkäpä ohikin. Kiitos Nokian?*" (Pantzar 2000, 118-119; alaviite).

Henkilökohtainen viestintä on ehdottomasti 2000-luvun Suomessa hyvin tärkeä seikka

---

Alaviitteessä Pantzar myös vihjailee analogiaan lankapuhelimen ja matkapuhelimen nopeissa yleistymisissä Suomessa (Pantzar 1996, 53).

puhuttaessa teknologian kuluttamisesta, eikä sitä voi sivuuttaa - kännykät, internetin keskustelupalstat, *instant messaging*, weblogit, "internet 2.0", Facebook, Skype, kaikki nämä pitävät siitä huolen. Kuitenkin myös ammattimainen informaationhallinnalla ja -välityksellä, "*tiedon prosessoinnilla*", on aivan erityinen paikka auktoriteetti-uskoisessa Suomessa. Elektronisen kulunvalvonnan kohdalla voisi kuluttajalla kuvitella olevan melko lailla juurikin vastaanottajan kasvot sikäli kun Suomessa valvontaa järjestetään pääasiassa yksityisten yritysten toimesta suojaamaan materiaaliomaisuuksiaan - tähän yhtälöön ei monesti mahdu vastaanottajan - valvottavan - mielipidettä. Paitsi holhoaminen, myös hallinta.

3.2.2 Teknologia hallinnan välineenä

Nyky-Suomessa voisi nähdä myös toisenlaisen - rinnakkaisen - kehityskulun mitä tulee viralliseen suhtautumiseen uuteen teknologiaan: kansalaisten holhoaminen paitsi elektroniikan tuomilta uhkilta myös elektroniikan avulla muilta uhkilta on yhä yleisempää. Foucault käsittää *teknologian* hieman laajemmin kuin kulutustavaratutkija Pantzar. Hänen mukaansa sillä "*on hyvin erikoistunut merkitys. 'Teknologialle' on annettu hyvin kapea tulkinta: tulee ajatelleeksi metalli- tai puutekniikkaa, tulta tai sähköä. Mutta hallinto on myös teknistä toimintaa: yksilöiden, sielujen, perheiden, lapsien hallitsemista, itsensä hallintaa ja niin edelleen*" (Foucault 1989, 51-52). Näin käsitettynä teknologisten ratkaisujen käyttö ja vastaanotto, juurtuminen ja hyödyntäminen saavat uudenlaisia näkökulmia.

Elektroniikka on valjastettu hyvinvointivaltiokehityksen avuksi: esimerkiksi elektronisen valvonnan avulla suojataan materiaaliomaisuutta ja sosiaaliturvatunnusta, tuota foucault'laisen hallinnan teknologian instrumenttia *per se*, käytetään sosiaalietuuksien täsmälliseen kohdentamiseen ja kansalaisten tunnistamiseen. Samaan aikaan kulkee toki toisaalla toinen kehityslinja, kuluttajien tietosuoja, joka on kuitenkin viime aikoina asetettu vaakalaudalle; varsinkin nyt, kun globaali terrorismin vastainen sota ulottaa lonkeronsa Suomeen saakka. Smash ASEM -mielenosoituksentyngässä Helsingissä 9.9.2006 poliisi

kuvasi kaikki paikalla olleet ja tietosuojavaltuutetulle sateli valituksia⁶. Kuitenkin gallupien mukaan valtaosa suomalaisista hyväksyy poliisien toimet; horisonttiin on ilmestynyt uusia, kovemmanluokan uhkia, joiden torjuminen katsotaan tärkeämmäksi kuin kuluttajien holhoaminen tietoturva-asioissa. Sekä terrorismia että terrorismin vastaista sotaa harjoitetaan yhä enemmän verkossa ja elektronisesti. Yksityisyyden suojaa - niin verkossa kuin oikeassa elämässäkin - katsotaan voitavan kaventaa koko yhteisön turvallisuuden ollessa vaakalaudalla.

Elektronisessa valvonnassa yhdistyvät niin teknologian perinteinen kuin foucault'lainenkin määritelmä: kyse on sähköteknisten ratkaisujen käyttämisestä hallinnollisten päämäärien saavuttamiseksi. Elektroninen valvonta on siis sekä teknologiaa perinteisessä mielessä sähköjohtojen luikerrellessa ja välittäessä signaaleja paikasta toiseen, että uudemmassa, modernissa tai jälkimodernissa mielessä hallinnoimista vaativan populaation käyttäytymisen muokkaajana. Valvonnan (tarkkailun) käyttö norminmukaisen käyttäytymisen takaajana materialisoituu oivallisesti elektronisessa kulunvalvonnassa.

Mielestäni näyttää siltä, että suomalaisessa yhteiskunnassa elektroniikan (perinteisen teknologian) käyttö modernien teknologisten päämäärien saavuttamiseksi on otettu vastaan vähäisemmällä kynnyksellä ja hälyllä kuin monissa muissa kulttuureissa voisi kuvitella tapahtuvan. Pantzarin perustelut eräänlaisesta arvorationismista maassamme saattavat olla yksi syy siihen, että myös elektroninen valvonta on ottanut isoa jalansijaa täällä, mutta perusteellisempia syitä kulttuurin tämänkaltaiselle kehitykselle voimme vain arvailla. Tällä hetkellä näyttää kuitenkin siltä, että Järvenpään lukio, josta tarkemmin seuraavassa luvussa, ei ole ensimmäinen eikä jää viimeiseksi rakennetun ympäristön palaseksi, jossa sanalle *teknologia* voi helposti antaa niin teknisiä kuin valtapoliittisiakin määritelmiä.

---

⁶ Jokaisesta kansalaisten henkilötietoja kuten kasvokuvia sisältävästä rekisteristä pitää olla olemassa rekisteriseloste, josta ilmenee rekisterin ylläpitämisen tarkoitus sekä rekisterinpitäjän nimi ja yhteystiedot. Tämän rekisteriselosteen tulee olla jokaisen saatavilla. "*Tästä velvollisuudesta voidaan poiketa, jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden, puolustuksen tai yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vuoksi, rikosten ehkäisemiseksi tai selvittämiseksi*", todetaan kuitenkin Henkilötietolain 10. pykälässä (Henkilötietolaki 1999). Smash ASEM -mielenosoituksen tukahduttamisen jälkiselvittelyssä keskityttiin loppujen lopuksi kuitenkin lähinnä poliisin käyttämän voiman tarpeellisuuteen.

4 Tapaus Järvenpään lukio

4.1 Järvenpään lukio: julkinen tila

Järvenpään lukion arkkitehtuurista vastaa Aarne von Boehmin arkkitehtitoimisto, joka on mainittu Suomen johtavaksi koulujen suunnittelutoimistoksi tällä hetkellä (Ängeslevä 2003). Rakennuksen kantavaa ideaa kuvaillaan *Järvenpään lukion uudisrakennuksen hankesuunnitelman perustelut*-paperissa (päiväämätön, 2)⁷ seuraavasti: "[o]ppilaitoksen ytimen muodostaa tapahtumatori tai oppimisareena, johon kytkeytyvät informaatiopalvelut, ruokailu, vapaa-ajan vietto, opiskelijoiden eri muotoiset [sic] neuvottelut ja koko oppilaitoksen yhteinen tiedottaminen. Oppilaitoksen toimitilat rakentuvat sen ympärille selkeänä kokonaisuutena". Kyseessä on siis kaikkien neljän kerroksen korkuinen pyöreä keskusareena, jonka ympärille opetustilat on järjestelty "tiedekunnittain" (matemaattis-luonnontieteellisten oppiaineiden luokat yhdessä kohdassa, taideaineiden toisessa, koulun hallintotilat yhdessä ja niin edelleen). Keskusareena toimii päivisin muutaman tunnin ajan ruokasalina, muulloin vapaamuotoisempana oleskelutilana koulutilojen käyttäjille.

Myöhemmin *Järvenpään lukion uudisrakennuksen hankesuunnitelman perusteluissa* todetaan, että "[t]apahtumatorin yleisvaikutelman tulee olla mahdollisimman avoin" (emt., 3) ja seuraavalla sivulla jatketaan: "[o]ppilaitoksen sisäinen turvallisuus otetaan huomioon kokonaisratkaisussa" (emt., 4). Eksplisiittisesti ei puhuta CPTED:stä tai senkaltaisista ideoista tapahtumatorin ympärille rakentuvan rakennuksen suunnittelussa, mutta ilmeistä on, että tällaisella ratkaisulla myös maksimoidaan informaalia valvontaa koulun tiloissa. Lisäksi puhuttaessa kokonaisratkaisusta viitattaneen uudisrakennuksen paitsi tilalliseen myös varsinaiseen teknologiseen suunnitteluun eli muun muassa elektroniseen kulunvalvontaan.

Keskusareena, tapahtumatori, on kuin vastakohta Panopticonille: siinä kantavana ideana on avoimuus, kun kaikki areenan liepeillä käyskentelevät ovat koko ajan näkyvissä.

Vartiotornia ei areenan keskelle tarvita; avoin keskusareena ja piilotettu elektroninen valvonta luovat ilmapiiristä miellyttävämmän pyrkien kuitenkin ajamaan samankaltaista tehtäväänsä.

Elektroniset lukot ulko-ovissa mahdollistavat kouluyhteisön ulkopuolisten toimijoiden eksklusion; elektronisin tunnistimin koulun sisätilojen käyttäjäkuntaan vihityt henkilöt pääsevät kuitenkin nauttimaan avoimuuden ilosanomaa manifestoivasta arkkitehtuurista keskusareenan ympärille rakentuvassa lukiorakennuksessa. Vastakkainasettelu on ulkoisesti selvä; kuitenkin rakennuksen sisätilojen näennäisen avoimet rakenteet mahdollistavat myös sisäisen valvonnan, ja ne kielivät myös pyrkimyksestä koulun sisäisen turvallisuuden(tunteen) maksimointiin - tai mahdollisesti varautumisesta sisältä päin tulevaan uhkaan.

Järvenpään lukion turvallisuudesta vastaavat nauhoittavat videovalvontakamerat rakennuksen ulkopuolella - ulko-ovien läheisyydessä - sekä sisällä koulussa areenalla. Myös käytävälle, jolla oppilaiden käyttöön tarkoitettut lukolliset kaapit sijaitsevat, on rehtorin mukaan (loppuvuodesta 2003) videovalvontaa harkittu. Luokissa sisällä ei lainkaan mukaan saa videovalvontaa olla. Ulko-ovilla sijaitsevat kamerat kuvaavat kaikki rakennukseen sisään tulevat, ja kuvia säilytetään digitaalisessa muodossa kolme kuukautta.

Tämän tutkimuksen päämielenkiinto kohdistuu Järvenpään lukion elektronisen kulunvalvonnan toiseen haaraan, mahdollisesti tällä tasolla uniikkeihin elektronisiin tunnistisiin perustuvaan valvontajärjestelmään. Teknisesti tähän järjestelmään kuuluvat siis rakennuksen jokaisen käyttäjän (oppilaat, opettajat, keittiö-, huolto- ja hallintohenkilöstö) henkilökohtaiset avaimenperätunnisteet, niiden lukulaitteet sekä järjestelmän keskusyksikkö. Ovesta sisään mentäessä⁸ tunnistetta näytetään lukulaitteelle, jolloin lukulaite tunnistaa avaimen tietyn haltijan ja tiettyjen käyttöoikeuksien tunnisteksi,

---

⁷ Kyseessä on koulun rehtorin ja muun henkilökunnan laatima paperi, eräänlainen funktionaalinen perustelu lukion uuden rakennuksen arkkitehtonisille ratkaisuille. Arkkitehtuuria on kuulemma mietitty ja suunniteltu arkkitehtitoimiston ja tilojen käyttäjien, koulun henkilökunnan, kanssa tiiviissä yhteistyössä.

⁸ Kyseessä on siis yksipuolinen kulunvalvontajärjestelmä; tunnistet "leimataan" vain sisään rakennukseen suuntautuvan liikenteen yhteydessä. On olemassa myös kaksipuolisia järjestelmiä, joissa keskusyksikön muistiin tallentuu tiedot myös käyttäjien valvotuista tiloista poistumisesta.

avaa oven sähköisen lukituksen sekä tallentaa jossakin muualla sijaitsevan keskusyksikön muistiin tiedon valtuutetun käyttäjän (*authorized user*) sisäänkirjautumisesta ja sen kellonajasta - tai, mikäli käyttäjällä ei ole ajasta ja paikasta riippuvia oikeuksia kulkea kyseisestä ovesta, lukija evää sisäänkäynnin ja tallettaa tästä epäonnistuneestakin kulkuyrityksestä tiedot muistiin.

Järvenpään lukiossa oppilaille on oikeudet kulkea koulun ulko-ovista arkipäivisin aamusta aina iltayhdeksään saakka. Koulutyöaika päättyy koulussa kello 16, mutta ilta-aikaan on luvallista käydä hyödyntämässä esimerkiksi koulun mikrotietokoneita opiskelutarkoituksiin. Kulunvalvontaan liittyen käyttäjiä on ohjeistettu siten, että työaikaan ei kaikkien ole pakko tunnistetta leimata, vaan samalla ovenavauksella saa mennä useampikin henkilö kouluun sisään. Iltaisin, kello 16 jälkeen, on kaikkien kuitenkin identifioitava itsensä luetuttamalla tunnisteensa lukulaitteessa; näin varmistetaan, että virka-ajan ulkopuoliset koulussa käynnit ovat kontrollissa, kun ihmisiä tiloissa on vähemmän. Valvontakamerat luonnollisesti toimivat vuorokauden ympäri.

Ulko-ovien lisäksi Järvenpään lukiossa tunnisteita tarvitsee eri osastojen väliovilla sekä ruokailussa. Väliovista kulkemisen valvonnalla varmistetaan, että mahdollisten varkauksien tai ilkeiden sattuessakin pystytään kulunvalvonnan keskusyksiköstä tarkistamaan, missä päin rakennusta kukin valtuutettu käyttäjä kulloinkin on ollut. Koulurakennuksessa on myös muun muassa saunatilat, joihin pääsemisen voi näin rajoittaa esimerkiksi koskemaan vain tiettyä käyttäjäryhmää ja/tai tiettyjä kellonaikoja. Ruokalassakin tunniste pitää leimata: oppilaiden ruokailu on järjestetty kahdessa vuorossa, kuitenkin yhdelle oppilaalle on varattu vain yksi ateria päivässä. Lisäksi näin pystytään helposti järjestämään henkilökunnan ruokailu, joka luonnollisesti on maksullinen.

Opettaja-lehden numerossa 41/2003 pääartikkelina (Ängeslevä 2003, 2-6) esitellään Järvenpään uutta lukiorakennusta, jonka virallisia avajaisia vietettiin lehden ilmestymistä seuraavana päivänä, 11.10.2003. Viiden sivun jutusta käy ilmi oivallisesti Pantzarinkin painottama teknologiahurmos. Koulun opettajat rehtoria myöten esittelevät toimittajalle ihastuksissaan koulurakennuksen uusia instrumentteja: "[äidinkielen ja kirjallisuuden lehtori

Asta] Pippola esittelee luokkien mainiota varustelua. Dokumenttikamera korvaa piirtoheittimen, opettajan opetusmateriaali kulkee aina mukana tietokoneeseen kytkettävässä usb-muistissa. Pulpetit ja tuolit ovat ergonomisesti säädettäviä" (emt., 5).

Myös varsinaista tila-arkkitehtuuria ihastellaan: "[t]ilaratkaisut ohjaavat luokattomasti opiskelevia nuoria yhteisöllisyyteen ja itsenäisyyteen" (emt., 3); näin siis eksplisiittisesti ilmaistaan arkkitehtuurin postmoderni tarkoitus: tilaa käytetään välineenä yksilön käyttäytymisen hallinnointiin, kuten edellä muun muassa Foucault (esim. 1989), Rabinow (1989) ja Le Corbusier (2004) esittivät. Asiassa mennään jopa siihen asti, että "*Järvenpään lukio on oma itsenäinen palasensa perusopetuksen ja korkea-asteen välissä. Siirtymävaihe, joka pyrkii valmentamaan opiskelijoiden myöhemmin tarvitsemia taitoja, [rehtori Atso] Taipale selvittää. Lukio toimi luonteensa mukaisesti jo aiemmin, joskin tilat jarruttivat idean toteutusta*" (Ängeslevä 2003, 5). Tilojen epätarkoituksenmukainen suunnittelu on siis rehtorin mukaan jopa rajoittanut koulua hoitamasta Järvenpään lukion omaa, erikoisluonteista tehtäväänsä nuorten kasvattajana ja kouluttajana!

4.2 Tutkimuksen avainluvut

Tutkimus koostuu kyselylomakkein kerätystä aineistosta, jonka otanta muodostuu satunnaisesti valitusta vastaajajoukosta. Vastaajat on arvottu koulun rehtorilta käyttööni saamasta Järvenpään lukion oppilasluettelosta; täytetyt vastauslomakkeet tuli palauttaa anonymisti. Tammikuussa 2004 valitsin listalta 93 toisen, kolmannen ja neljännen vuosikurssin oppilasta poimimalla joka viidennen lukion näiden vuosikurssien 463 oppilaasta. Ajatuksena oli, että näin aakkos- ja opetusryhmäjärjestyksessä luetteloiduista oppilaista valikoituisi mahdollisimman satunnainen vastaajajoukko, joka myös noudattelisi koulun sukupuolijakaumaa. Rajaamalla ensimmäisen vuoden oppilaat pois otannasta saatiin vastaajajoukon keski-ikää hieman nostettua ja samalla ryhmää homogenisoitua: koska lukuvuosi 2003-2004 oli ensimmäinen uudessa koulurakennuksessa, ei ensimmäisen vuoden

opiskelijoilla ollut vertailukohtana vanhaa lukion rakennusta⁹. Toivoin, että näin rajatulla vastaajajoukolla olisi siis rahtusen verran enemmän perspektiiviä tutkimuksen aiheeseen.

Kyselyt (kyselylomake liitteenä) toimitettiin vastaajille koulun kautta niin, että rehtori lupasi hoitaa niiden eteenpäin välittämisen ja takaisin keräämisen - täten en voi olla täysin varma niiden perille menosta. Kuitenkin ensimmäisistä 93 kyselystä takaisin tuli vain 28 paperia, joten toinen kyselyerä tuli ajankohtaiseksi. Helmikuussa, jolloin osa koulun oppilaista oli mahdollisesti jo siirtynyt ylioppilaskokeiden lukulomalle, arvoisin samalla metodilla samaisesta oppilasluettelosta 49 uutta vastaajaa, joille kyselyä ei ollut ensimmäisessä erässä toimitettu ja lähetin kyselyt koululle. Lähetettyjen lomakkeiden kokonaismääräksi tuli lopulta 142, ja niistä takaisin tuli 65 kappaletta eli lähes 46 prosenttia kaikista lähetetyistä. Näistä viisi vastauspaperia oli täysin tyhjiä.

Kato tutkimuksessani muodostui siis noin 58 prosentiksi, kun tyhjänä palautetut paperit on laskettu katoon mukaan (lasken nuo viisi tyhjänä palautunutta kyselylomaketta katoon mukaan, koska en osaa sanoa ovatko ne koskaan saavuttaneet oppilaita joille ne oli tarkoitettu vai ovatko he saaneet lomakkeet ja jättäneet tarkoituksella vastaamatta). Osa kadosta voi selittyä logistiikalla, koska en tiedä yksityiskohtia siitä, miten rehtori on koulussa kyselylomakkeiden eteenpäin toimittamisen ja vastausten keräämisen järjestänyt. Toinen huomionarvoinen seikka on toisen kyselyerän (päiväty 14.2.2004) ajankohta, jolloin siis, kuten mainittua, ylioppilaskokeiden lukuloma abiturienteilla oli jo alkanut, jolloin en voi olla varma siitä kuinka moni arvotuista vastaajista oli lukulomalla ja ovatko paperit tavoittaneet heitä ollenkaan. Myöskään en tiedä, toimitettiinko kyselylomakkeet vain oppilaille vai täytettiinkö osa niistä luokassa mahdollisesti jopa oppitunnin aikana. Lisäksi vastaajaryhmän nuori ikä ja tietysti aiheen mielekkyyden subjektiiviset kokemukset voivat selittää osaltaan haluttomuutta vastata kyselyyn. Kuitenkin pidän palautettua lomakemäärää, 65 kappaletta 142 lähetetystä eli liki 46 prosenttia, varsin tyydyttävänä vastausprosenttina.

---

⁹ Tosin, koska kyselylomakkeessa ei sitä suoraan kysytty, en voi olla sataprosenttisen varma onko joku vastaajista kenties aloittanut Järvenpään lukion oppilaana vasta lukuvuonna 2003-2004. Uskoisin tämän kuitenkin olevan tutkimuksen kulun kannalta merkityksettömän pieni ryhmä, sillä Järvenpäässä ei ole kuin yksi lukio, jolloin lukiota kesken vaihtaneiden tulisi periaatteessa olla muuttaneet paikkakunnalle muualta.

Miehiä vastanneista oli 26 kappaletta eli noin 43 prosenttia täytettyinä palautetuista kyselylomakkeista (lukion oppilasluettelon mukaan perusjoukosta eli toisen, kolmannen ja neljännen vuosikurssin oppilaista poikia on 47 prosenttia). Ikäjakauma aineistossa on 16-20 niin, että nuorinta ja vanhinta ikäluokkaa edusti kumpaakin yksi vastaaja.

4.3 Kysely oppilaiden suhtautumisesta koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan: aineiston analyysi

Kyselyperustainen näyteaineistoni Järvenpään lukion oppilaiden suhtautumisesta koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan muodostuu kolmesta pääkohdasta: kyselylomakkeen kaksi ensimmäistä kysymystä ovat taustatietona käytettävät vastaajan sukupuoli ja ikä. Kysymykset 3-5 ovat suljettujen vastausvaihtoehtojen kysymyksiä vastaajien yleisestä suhtautumisesta elektroniseen kulunvalvontaan oppilaitoksessaan, ja yleistä suhtautumista kuvaamaan olen valinnut Likertin viisiportaisen asteikon. Kyselylomakkeen kolmas osio koostuu kahdesta avoimesta kysymyksestä (lomakkeen kohdat 6-7), joilla pyrin saamaan selville vastaajan erityistä ja henkilökohtaista mielipidettä ja perusteluita suhtautumiselleen, sekä kyselylomakkeen kahdeksannesta kohdasta, vapaan kommentoinnin osiosta.

Vastaajien sukupuolta käytän edempänä tutkimuksessa jaotteluiden tekemiseen, mutta ikä sinänsä on sivuseikka: sillä kontrolloin lähinnä, että kyselylomakkeet ovat todennäköisesti menneet oikeille henkilöille. Ei ole mielestäni järkevää käyttää ikää jaottelun perusteena, koska kahta vaille kaikki vastaajat olivat 17-, 18- ja 19-vuotiaita, siis hyvin pienessä haarukassa, niin kuin oli tarkoituskin.

4.3.1 Asenteet karkeasti asteikolla positiivinen-neutraali-negatiivinen: kyselylomakkeen kysymykset 3-5

Typologisointini ensimmäisessä osassa vastaajat on jaettu yksinkertaistetusti kolmeen luokkaan kyselylomakkeen kysymysten 3-5 vastausten perusteella. Nämä kolme Likertin

asteikollista kysymystä on tarkoitettu tiedustelemaan vastaajan yleistä suhtautumista koulunsa elektroniseen valvontaan; tämä luokittelu toimii yleisindikaattorina vastaajajoukosta ennen etenemistä spesifimpiin, perusteltuihin mielipiteisiin ja suhtautumisiin osassa 4.3.2.

Kysymyslomakkeessa kysytään aluksi taustatietoina vastaajan sukupuolta (kysymys 1) ja ikää (kysymys 2). Kysymykset 3, 4 ja 5 ovat suljetun vaihtoehdon kysymyksiä, joissa kysytään vastaajan mielipidettä koulun turvajärjestelmien tarpeellisuuteen. Kysymysten 3-5 vastausasteikko on Likertin viisiportainen asteikko, jossa positiivisen ja negatiivisen suhtautumisen ilmaisemiseen on kaksi jyrkkyyssastetta (lukuarvot 1 ja 2 sekä 4 ja 5), jolloin lukuarvo 3 kuvaa neutraalia (ei osaa sanoa/kahtalainen mielipide) suhtautumista.

Kysymysten 3-5 perusteella olen jakanut vastaajat ryhmiin muodostamalla kunkin vastaajan vastauksista vastaajan yleistä suhtautumista indikoivan summamuuttujan. Summamuuttuja on luotu laskemalla kysymysten 3, 4 ja 5 vastausarvojen keskiarvot, jolloin yleistä suhtautumista indikoiva summamuuttuja on samalla viisiportaisella asteikolla.

Summamuuttujan avulla saadaan aikaan kolme ryhmää: positiivisesti, neutraalisti ja negatiivisesti koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan (turvajärjestelmiin) suhtautuvat oppilaat. Lisäksi olen jakanut nämä ryhmät sukupuolen mukaan. Yhteensä 60 vastaajasta (naisia 34, miehiä 26) saadaan siis seuraavanlaiset ryhmät (taulukko 1).

	posit.	neutraali	negat.	yhteensä
naiset	27	2	5	34
miehet	17	4	5	26
yhteensä	44	6	10	60

Taulukko 1: Vastaajien yleinen suhtautuminen koulun elektroniseen valvontaan.

Positiivinen suhtautuminen (suhtautumista kuvaavan summamuuttujan arvo alle 3)

- naiset: 27 kappaletta (45 prosenttia kaikista vastaajista, noin 79 % kaikista naisvastaajista)
- miehet: 17 kpl (n. 28 % kaikista, n. 65 % miehistä)
- yhteensä: 44 kpl (n. 73 %)

Neutraali suhtautuminen (summamuuttujan arvo 3)

- naiset: 2 kpl (n. 3 % kaikista, n. 6 % naisista)
- miehet: 4 kpl (n. 7 % kaikista, n. 15 % miehistä)
- yhteensä: 6 kpl (10 %)

Negatiivinen suhtautuminen (summamuuttujan arvo yli 3)

- naiset: 5 kpl (n. 8 % kaikista, n. 15 % naisista)
- miehet: 5 kpl (n. 8 % kaikista, n. 19 % miehistä)
- yhteensä: 10 kpl (n. 17 %)

Yleisellä tasolla koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan valtaosa vastaajista siis suhtautuu positiivisesti: 44 vastaajaa näyttäisi tämän summamuuttujan perusteella olevan positiivisella kannalla, siis peräti 73 prosenttia kaikista vastaajista. Neutraalin suhtautumisen ryhmä on melko iso, kymmenen prosenttia, jolloin negatiivisesti asiaan suhtautuvia jää noin 17 prosenttia kaikista vastaajista.

Tämän perusteella näyttäisi, että naisvastaajilla on yleisellä suhtautumisen tasolla positiivisempi kanta koulunsa kulunvalvontaan kuin miehillä: positiivisesti asiaan suhtautuu jopa 79 prosenttia naisista, kun luku miehillä jää 65 prosenttiin. Vastaavasti negatiivisesti suhtautuvia miehiä on suhteellisesti enemmän, 19 % vastaan 15 %. Neutraalia suhtautumista miespuolisilla vastaajilla oli enemmän, jopa 15 prosenttia miehistä oli näitten kolmen kysymyksen perusteella kaksijakoisella mielellä; naisista vain kuusi prosenttia.

Kyselylomakkeen päämielenkiinto tulee kuitenkin kohdistaa avoimiin kysymyksiin kuusi ja seitsemän, ja ehkäpä myös vapaaseen vastaustilaan (kohta 8; sikäli mikäli vapaa

kommentointi on kohdistunut tutkimuksen aiheeseen); suljetun vaihtoehdon kysymykset 3-5 piirtävät vain karkeaa suuntaviivaa vastaajan painotuksista. Kysymysten 3-5 avulla saadaan kuitenkin alustavat ryhmittelyt tarkempaa tarkastelua varten.

4.3.2 Asenteiden omasanaiset perustelut: kyselylomakkeen avoimet kysymykset 6 ja 7 sekä vapaa kommentointi, kohta 8

Tässä osiossa pureudutaan sitten tarkemmin varsinaisiin syihin Järvenpään lukion oppilaiden suhtautumisen taustalla. Yleisesti ottaen edellä ollut taulukko 1 näyttää selkeästi, että järvenpääläiset lukiolaiset ovat pääosin tyytyväisiä tai ainakin suhtautuvat positiivishenkisesti koulunsa elektroniseen kulunvalvontaan yleisellä tasolla. Seuraavaksi kyselylomakkeessa, kysymyksissä kuusi ja seitsemän udeltiin vastaajien perusteluita suhtautumiselleen sekä erittelyjä positiivisia tai negatiivisia tuntemuksia tuottavista asioista nimenomaan Järvenpään lukion avainkorttijärjestelmässä ja kameravalvonnassa.

Avoimiin kysymyksiinkin oli oppilailta löytynyt aikaa ja mielenkiintoa vastata, vaikka herkässä lukioiässä olivatkin. Vain muutamissa papereissa oli haluttomia "en tiedä" - vastauksia tai kokonaan tyhjäksi jätettyjä kohtia; yleensä niissä, jotka on kysymysten 3-5 perusteella sijoitettukin neutraalin suhtautumisen ryhmään.

Kysymyksissä 6 ja 7 pyydettiin vastaajia perustelemaan näkemyksiään ja suhtautumistaan elektroniseen valvontaan omin sanoin. Täten vastauksia analysoidessa päästään jo tehtyjen luokittelujen pohjalta rakentamaan tyypittelyjä sen mukaan, millä perusteilla he ovat kantansa muodostaneet ja mitkä ovat ne erityiset tekijät koulun elektronisessa kulunvalvonnassa, jotka tekevät siitä hyvän tai huonon asian niin yksilöille kuin laajemmalle (koulu)yhteisöllekin.

Alla esiteltävät ryhmät on muodostettu edeltävästä, kysymysten 3-5 perusteella muodostetusta ryhmittelystä riippumatta; olen ottanut huomioon mihin ryhmään vastaaja kuului edellisen ryhmittelyn mukaan, mutta avointen kysymysten vastausten perustelujen

laatu on ollut alla olevien ryhmittelyiden perustana. Täten siis henkilö, joka suljetun vaihtoehdon kysymysten perusteella kuului negatiiviseen ryhmään, on jonkin avokysymyksen vastauksen tai pelkän vastauksen osan perusteella saatettu sijoittaa johonkin positiivisen perustelun ryhmän. Samat henkilöt ja heidän vastauksensa saattavat olla myös useammassa ryhmässä mikäli he ovat antaneet useanlaisia perusteluja ja tuoneet esiin useanlaisia puolia suhtautumisessaan kulunvalvontaan.

Positiivisesti kulunvalvontaan suhtautuvia oli kysymysten 3-5 perusteella varsin paljon. Näitä asenteita selitetään avointen kysymysten vastauksissa pääasiallisesti neljällä eri - varsin spesifillä - argumentilla: 1) positiivista on, ettei ulkopuolisia pääse kouluun sisään; 2) on hyvä, että takin voi jättää naulakkoon eikä sitä tarvitse kantaa mukana; 3) vahingon sattuessa tekijät saadaan edesvastuuseen ja 4) varastelua tai vandalismia ei enää esiinny koulussa (elektronisen valvonnan ansiosta). Näissä vastauksissa kaikissa on piileviä ennakko-oletuksia, joita harva vastaaja on eksplikoanut; positiivisen suhtautumisen perustelut olivat yksinkertaisia, praktisia ja monet olivat punninneet niiden aiheuttamia konkreettisia haittoja suhteessa potentiaalisiin hyötyihin.

Negatiivisia vastauspainotuksiakin oli, kuten yllä on osoitettu. Negatiiviset perustelut olen jaotellut kahteen ryhmään: *foucault'laiseen* ja *praktiseen* oppositioon.

Tutkimukseni yksi tärkeä teema on Foucault'n analyysi tarkkailusta vallan välineenä. Vaikka Foucault'lla ei sinänsä olekaan normatiivisia arvotuksia biovalta-analyyseissään, olen muodostanut aineistostani yhden "foucault'laisen" ryhmän, jota kutsun siis *foucault'laiseksi oppositioksi*. Tämä vastaajaryhmä on mielestäni käyttänyt perusteluina suhtautumiselleen foucault'laisia äänenpainoja arvostellessaan kulunvalvontaa. Tällaisia painotuksia olivat maininnat tarkkailun alla olemisen aiheuttamasta epämukavuuden tunteesta ja huoli tietoturvasta; eräänlaista vallankäytön yksisuuntaisen kaukoputken kohteena olemisen huomioimista ja tämän aiheuttamaa epäluuloa.

Lisäksi negatiivisesti kulunvalvontaan suhtautuvista löytää vielä toisen selkeän ryhmän,

praktista oppositiota edustavan¹⁰. Näissä vastauksissa painottuu kulunvalvonnan hankaloittava vaikutus jokapäiväiseen elämään ja kulkemiseen koulussa: elektronisen avaimen kaivaminen repusta ja liikkumisen hidastuminen ynnä muu sellainen varsin konkreettinen arjen pulma.

Edempänä tarkastelen näitä ryhmiä - positiivisia vastaustapoja omana ryhmänä ja foucault'laista ja praktista oppositiota omina ryhminään - tarkemmin. Vastausitaattien yhteyteen olen merkinnyt, mihin ryhmään vastaaja kuuluu suljetuista kysymyksistä 3-5 luodun summamuuttujan (ks. kohta 4.3.1) perusteella. Yhdellä vastaajalla voi olla useita erilaisia - jopa vastakkaisia - selitystapoja, joten alla olevista ryhmistä löytyy enemmän vastauksia kuin mitä tutkimukseen osallistuneita henkilöitä oli.

Positiivinen suhtautumistapa

Positiivisesti Järvenpään lukion elektroniseen valvontaan suhtautuvia oli kyselyni vastaajista suurin osa. Tyypillinen perustelu positiiviselle suhtautumiselle oli kuitenkin yleisesti melko lyhytsanainen ja epäanalyttinen. Eräs vastaaja tiivisti monien asenteen oivallisesti:

"Ei siitä kuitenkaan mitään haittoja voi kai tulla että on valvonta!" (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Vastaajajoukko oli tarkoituksella pyritty rajaamaan niin, että mukana tutkimuksessa olisi vain vähintään toisen vuoden opiskelijoita, jotka siis olisivat käyneet ensimmäisen lukiovuotensa vanhassa lukiorakennuksessa. Tämän rajauksen tarkoituksena oli, että käyttäjillä olisi perspektiiviä ja vertailukohtaa uuden lukion elektroniseen valvontaan. Kuitenkaan yksikään vastaaja ei maininnut, että entisessä lukiossa olisi ollut turvatonta tai ongelmia ilkeiden tai varastelun kanssa ja että turvallisuus olisi nimenomaan vanhaan

---

¹⁰ Tämä ryhmä on eräänlainen *materialistinen* oppositio, vastapainona *foucault'laisen* ryhmän psykologisluonteisiin näkökantoihin; kritiikin kohteet ovat enemmänkin tavaramaailman asioita.

tilanteeseen verrattuna merkittävästi parantunut. Vastauksista paistoi läpi tietty tyytyväisyys siihen, että vaikka mitään konkreettista parannusta aiempaan ei välttämättä nähtykään, ele sinänsä oli kuitenkin positiivinen - tai ei ainakaan negatiivinen.

Perusteluja käyttäjien positiiviselle suhtautumiselle lukion elektroniseen valvontaan oli siis neljä ylitse muiden: 1) ulkopuolisten sulkeminen koulurakennuksen ulkopuolelle, 2) takin turvalliseksi mainittu naulakkosäilytys, 3) valvontakameroiden tuoma apu mahdollisten rikkeiden ja rikosten syyllisten selvittämisessä sekä 4) yleisluonteinen maininta siitä, että koulussa ei enää tapahdu ilkivaltaa. Vastaajien jakautuminen näihin ryhmiin on esitetty taulukossa 2.

	posit. 1	posit. 2	posit. 3	posit. 4	yhteensä
naiset	7	12	7	7	33
miehet	7	2	0	2	11
yhteensä	14	14	7	9	44

Taulukko 2: Positiiviset vastaustavat.

1) Ensiksi mainitussa esimerkissä, joita niin mies- kuin naisvastaajillakin oli seitsemässä vastauksessa eli yhteensä 14 paperissa, oli ilmeisesti latenttina ennako-oletuksena se, että koulun ulkopuoliset ovat juuri niitä potentiaalisia varkaita, ilkivallantekijöitä tai häiriköitä.

"Tavaroita ei varastella. Joitakin saattaa häiritä valvontakamerat. Itse en ole kiinnittänyt niihin mitään huomiota. Ulkopuolisia ei pääse sisälle kouluun. Jos tunniste läppä [sic] jää kotiin on hankala päästä kouluun ja varsinkin tunneille. (varsinkin, jos on myöhässä)"

"Mielestäni turvajärjestelyt ovat aika tehokkaita. Kouluun ei pääse ulkopuoliset, ellei joku päästä, takit ovat turvassa naulakoissa, koska niitä valvotaan kameroilla. Muutenkaan ei varmaan tehdä paljoa ilkivaltaa koulussa, koska kamerat valvovat." (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

"Ulkopuolisia ei pääse kouluun", sanotaan tässä vastauksessa suoraan; asia kuitenkin

myös jätetään silleen, sen kummemmin analysoimatta sitä miksi tämä on hyvä asia tai parantaako se kouluyhteisön turvallisuutta. Tämä oli yleinen tapa suhtautua elektroniseen valvontaan: todetaan vain valvonnan aiheuttama välitön efekti ikään kuin se olisi itsessään jo vastaus. Koulu koetaan hyvinkin yksityiseksi tilaksi.

Seuraavassa vastauksessa on jo hieman pohdittu asiaa pitemmälle:

"Koulun sisään ei periaatteessa pääse kuin ne joilla on avain, mutta kyllähän siinäkin on omat ongelmansa. Esim. samalla ovenavauksella pääsee ulkopuolinen sisään. Onhan se kumminkin hyvä aina että vain valtuutetut henkilöt pääsevät sisään. Lisää turvallisuutta ym. Naulakon takkeja ei voi erityisen hyvin valvoa, koska niitä on niin paljon ja koska kamerat on sijoitettu areenalle, käytävät jäävät ilman valvontaa. Kokonaisuutena hyödyt ovat suurempia kuin haitat." (mies 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Tässä on jo pohdittu hieman valvonnan ongelmakohtia ja punnittu haittoja ja hyötyjä: todetaan, että niin pitäisikin olla että vain valtuutetut henkilöt, koulun oppilaat ja henkilökunta, pääsevät sisään jolloin ulkopuoliset jäävätkin ulkopuolisiksi, mutta samalla huomautetaan tällaisen valvonnan helpohkosta kiertomahdollisuudesta. Vastauksessa myös vedetään silta ulkopuolisten eksklusion ja koulun sisäisen turvallisuuden välille - toisin kuin monissa muissa tämänkaltaisissa vastauksissa. Eksplikoituna oletuksena on, että ulkopuolelta tulee kouluyhteisön suurin uhka.

"Hyötyjä: koen koulun turvalliseksi paikaksi. Jos jotakin tapahtuu niin se on tallentunut kameralle. Ovessa olevat avainlappä lukot [sic] ovat hyvät. Näin ei ylimääräisiä ohikulkijoita ole niin paljon." (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Tässä vastauksessa on viitattu arasti "tilaisuus tekee varkaan" -tyyppiseen skenaarioon: mikäli ovet olisivat avoimet kaikille, saattaisi koulurakennuksessa pistäytyä ohikulkijoita näpistelemässä ehkä hetken mielijohdeesta. Kulunvalvonnalla ainakin tällainen satunnainen riski on eliminoitu. Lisäksi viitataan rikosten selvittämisen helpottumiseen, josta lisää tuonnempana.

Vain yksi vastaaja oli maininnut, että enemmän pelättävää on esimerkiksi takkien varastelun kohdalla lukion omissa oppilaissa kuin jonkunlaisessa koulun ulkopuolelta tulevassa - siis jollain tapaa järjestelmällisessä - rikollisuudessa.

2) Toisen usein käytetyn argumentin, että takin voi jättää naulakkoon, ennako-oletuksena on, että takit pysyvät turvassa naulakoiden kameravalvonnan takia. Tämä arkisenoloinen, elektronisen valvonnan mahdollistava seikka selvästi on askarruttanut monia lukiolaisia: perustelutapaa käytti kaksi mies- ja peräti 12 naisvastaajaa.

"Uskallan rauhassa jättää takkini tai liikuntavarusteeni naulakkoon, eikä tarvitse kuljettaa kaikkia tavaroita ympäriinsä. Moni tuntee olonsa varmasti turvallisemmaksi, kun kameroita on lähes kaikkialla." (mies 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Takin jättäminen naulakkoon varmasti helpottaa lukiolaisen elämää, joten seikan olivat monet vastaajat kokeneet tärkeäksi. Tässäkään tapauksessa kuitenkin kukaan ei eksplikoanut, oliko takin jättäminen naulakkoon sitten täysin utooppinen unelma vanhassa, vähemmän valvotussa lukiorakennuksessa. Toisekseen muutamat vastaajat totesivat, että takkien taskuja voi kameroista huolimatta tyhjentää tai jopa koko takin kähveltää piilottamalla sen vaikkapa oman takkinsa sisään. Mainintoja siitä, että miten edellisessä lukiorakennuksessa asiat olivat - varasteltiinko takkeja usein vai oliko aulassa lainkaan naulakoita tai uskalsiko niitä kukaan käyttää - ei ollut.

Mielenkiintoinen on myös vastaajan oletus siitä, että kanssaopiskelijat tuntisivat olonsa turvalliseksi valvontakameroiden lukumäärän tähden - vaikei sitä eksplikoitakaan, ilmeisesti siis ainakin vastaaja itse tuntee näin. Tämähän jo sinällään riittäisi perustelevaan koko elektronisen valvonnan, mutta toisaalta vastaaja ei kerro tunsiko hän mahdollisesti olonsa sitten kenties erityisen turvattomaksi vanhassa koulurakennuksessa.

Alla olevassa vastauksessa uskalletaan jättää takki naulakkoon hieman erivivahteisesta syystä:

"Hyötynä on ettei ulkopuolisia pääse meidän koululle, koska vain lukiolaisilla on avaintunnisteet. Videovalvonnasta on hyötyä, koska näkee ketä koulussa liikkuu. Nyt uskallan myös jättää takkini naulakkoon, koska videovalvonta paljastaa mahdolliset varkaat. Haittaa on lähinnä avaimesta jos unohtaa sen kotiin. Muuten ei ole mitään haittoja." (nainen 18 v., positiivinen suhtautuminen)

Tämä on erittäin feminiini vastaustapa: takin voi jättää naulakkoon, koska videovalvonnan ansiosta varas ainakin jää kiinni. Aiheesta lisää kohdassa 3.

Takin naulakkosäilytyksen mahdollistuminen elektronisen valvonnan ansiosta oli hyvin lyhyt ja ytimekäs argumentti. Nämä positiivisen suhtautumistavan perustelut olivat hyvin praktisia, lyhyitä ja yksiselitteisiä. Kuitenkaan ajatuksia ei juuri ollut viety loppuun: moni totesi vain takin voitavan nyt jättää naulakkoon ja jätti kertomatta mikä tuon mahdollistaa - vahva usko valvonnan tuottamaan lisäturvallisuuteen.

3) Kolmas maininnan arvoinen positiivinen vastaustapa oli sekin naisten suosiossa: yksikään mies ei antanut tällaisia perusteluja, mutta seitsemän naista katsoi elektronisen valvonnan tärkeäksi puoleksi myös sen, että se auttaa rikoksen tai rikkomuksen jo satuttua vastuullisten saattamisessa edesvastuuseen teoistaan:

"Melko varmasti saadaan selville syyllinen jos ilkeä tapahtuu, hyvä asia." (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Tämä argumentti syyllisten kiinnisaamisesta on praktisuudessaan sangen mielenkiintoinen: onko taustalla oletus siitä, että koska potentiaalinen rikollinen tietää kiinnijäämisen riskin olevan huomattava hän jättää rikoksen tekemättä¹¹; vaiko kenties vain ajatus siitä, että on hyvä kun oikeus pääsee tapahtumaan rikollisen jäädessä varmemmin kiinni ja saadessa rangaistuksen. Foucault'n mukaan tarkkailuyhteiskunnan tarkoitus on nimenomaan saattaa yhteisön jäsenet toimimaan normin mukaan heidän olettaessaan olevan tarkkailun

---

¹¹ Kriminologiassa on monilla tahoilla vallalla käsitys, jonka mukaan kiinnijäämisriskin suuruus olisi jopa ainoa syy rikoksen tekemättä jättämiseen - eikä niinkään tuomion luonne, kuten maallikot usein uskovat (ks. esim. Laitinen & Aromaa 2005)

alla koko ajan eikä niinkään saada heitä riemuitsemaan oikeuden tapahtumisesta rikollisten jäädessä kiinni. Koskelan (1999b) teesi taas oli, että naiset arvostavat nimenomaan turvallisuuden tunnetta, eli rikosten jälkiselvittelyllä ei luulisi olevan niin paljoa arvoa kuin ennaltaehkäisyllä ja sen teholla. Antaako oletus rikollisten kiinnijäämisestä (naisille) turvallisuuden tunteen, kun kerran tutkimukseni (nais)vastaajat suhtautuivat pääosin positiivisesti elektroniseen valvontaan? Kyse saattaa kuitenkin pikemminkin olla enemmän siitä, etteivät järvenpääläiset lukiolaiset ole peloissaan koulussa muutenkaan, vaan ehkäpä se koetaan ainakin fyysisesti turvalliseksi paikaksi niin, että suurimmat mahdolliset puutteet turvallisuudessa saattaisivat olla ennemminkin juuri takkien tai laukkujen säilytyksessä. Tällöin fyysistä *potentiaalisen uhrin* asemaan joutumista ei niinkään tarvitsisi miettiä.

Tässä vastauksessa on mukana lähes kaikki mainitsemani positiivisen perustelun tavat:

"Voi jättää takin naulakkoon ilman pelkoa siitä, että se varastetaan. Valvontakamerasta näkee, jos kouluun tulee joku, joka ei ole opiskelijana, ja jos tapahtuu esim. sabotaasia niin on joku ketä epäillä." (nainen 16 v., positiivinen suhtautuminen)

Ensinnäkin vastauksessa todetaan melko suoraan, että takkeja ei enää varastella, kiitos valvonnan. Mutta erittäin mielenkiintoisesti vastauksessa on myös yhdistetty ulkopuolisten pelko jälkiselvittelyn helpottumiseen: valvontakamerat mahdollistavat koulun tiloissa liikkujien identiteettien vahvistamisen ja rikkeitä ilmetessä koulun tiloissa asiattomasti oleskelevien nimeämisen pääepäillyiksi.

Naispuolisten vastaajien käsitykseen oikeudenmukaisuudesta näyttäisi näiden vastausten perusteella kuuluvan toivomus oikeuden tapahtumisesta vaikkakin jälkikäteen. Tästä havainnosta ei vielä tietenkään voi tehdä mitään pitempiä johtopäätöksiä naisten ja miesten moraalikäsitteellisistä eroista, mutta on mielenkiintoista huomata useammankin nuoren antavan itseisarvon oikeuden tapahtumiselle.

Mainitun kaltaiset argumentit siitä, että on hyvä kun kulunvalvonta auttaa selvittämään

mahdolliset rikokset tai ilkevallanteot vahvistaa Koskelan (1999b, 7) aiemmin mainittua ajatusta naisista *potentiaalisina uhreina* valvonnan alla - tässä tapauksessa tosin kyselytutkimukseni vastaajat ovat mieltäneet asian positiivisessa valossa, löytäneet risukasasta valonsäteen: uhrina olemisesta viis, oikeus tapahtukoon ja rikollisia rangaistakoon. Kyse on mielenkiintoisesta vastakkainasettelusta Koskelan tulosten ja oman tutkimukseni vastaajien mielipiteiden välillä: vaikkakin status potentiaalisina uhreina tulee molemmilla hyvin esille, omaan tutkimukseeni vastanneet (naiset) eivät itse ainakaan olleet huomanneet tilanteen nurinkurisuutta. Kyse saattaa olla lomaketutkimuksen luonteesta verrattaessa teemahaastatteluihin, jota metodia Koskela käytti; lomakkeella vastattaessa vastaukset saattavat olla nopeammin kynäiltyjä, ja lomake ei esitä jatkokysymyksiä tai tivia enempää perusteluja.

Ehkä vielä tärkeämpi ero kuitenkin on, että Koskelan tutkimuksessa haastateltiin naisia nimenomaan heidän suhteestaan subjektiivisesti *vaarallisiksi kokemuksiensa* paikkoihin kuten metroasemiin ja puistoihin; tässä tutkimuksessa kysellään hieman eri aihepiiristä, ja voihan olla että koulua ei ole koskaan miellettykään vaaralliseksi tai pelottavaksi ympäristöksi. Rikollisten kiinnijääminen ajatellaan vain plussana, mahdollisen muttei vielä toteutuneen tulevaisuudentilanteen potentiaalisena ratkaisukeinona. Siinä missä Koskelan haastattelujen aiheena olivat mahdolliset aktiiviset *reaktiot* olemassa olevaan ongelmaan (naisten itsensä turvattomiksi kokemat paikat), tässä tutkimuksessa lähtökohtana on jo toteutettu passiivinen *aktio* ja kysymyksenasetteluna käyttäjien suhtautuminen tähän. Tällainen tulkinta tietenkin asettaa kyseenalaiseksi koko Järvenpään lukiossa toteutetun valvontajärjestelmän mielekkyyden.

4) Neljäntenä suosittuna yksittäisenä perusteluna positiiviselle suhtautumiselle oli lyhyt ja ytimekäs maininta siitä, että koulussa ei (enää) varastella tai tapahdu ilkivaltaa. Näin näkemystään perusteli yhdeksän vastaajaa, kaksi miestä ja seitsemän nuorta naista.

“Varmasti valvonta vähentää ilkeivallantekoa koulualueella. Ei niihin kameroihin ym. kiinnitä paljonkaan huomiota.” “Ovat tarpeeksi tehokkaita. Kenellä nyt oikeasti olisi tarvetta niitä kiertämään, mutta ihan hyvä, että ne ovat olemassa ihan varmuuden vuoksi.”
(nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Tämä onkin koko elektronisen valvonnan suosion ehkäpä kaikkein paljastavin positiivinen vastaustapa, jonka takana lieene kaksi vaihtoehtoista ajatuskulkua: joko a) vastaaja aidosti uskoo, että valvonta vähentää absoluuttisesti ilkeivallantekoa tai muuta rikollisuutta tai b) se ei ainakaan sitä lisää, jolloin, mikäli haittapuolia ei juurikaan ole, on valvonta perusteltua - *“ihan varmuuden vuoksi”*. Valitettavan usein tutkimuksessani vastaukset vain oli jätetty tällaisiksi niin, että syitä luottamukseen elektronista valvontaa kohtaan oli perusteltu niukalti.

Ensinnäkin tulee mieleen lähes rawlsilainen ajatus uudistuksen hyödyllisyydestä, mikäli tiedetään vain sen haittojen puute: onko tämä koko elektronisen kulunvalvonnan lisääntymisen perimmäinen syy? Miksi ei, varmuuden vuoksi? Kuten Foucault on yllä osoittanut, vankilat ikään kuin vahingossa jäivät yleiseksi rangaistustavaksi niiden *“helppouden”* ja yleistettävyyden takia; tapahtuuko sama elektroniselle valvonnalle? Että CPTED:n kaltaiset kauniit ideat unohdetaan liian vaivalloisina ja ne korvataan elektronisilla silmillä, varmuuden vuoksi.

Toiseksi, tutkimukseni vastaajista monet eivät ole nähneet elektronisessa valvonnassa haittapuolia lainkaan tai ne katsottiin hyvin vähäisiksi. Esimerkiksi yksityisyyden kaventumisen katsottiin joissakin vastauksissa olevan kelvollinen hinta, kun toisessa vaakakupissa oli mahdollisesti vähentyvä rikollisuus. Toisaalta tutkimukseni vastaukset olivat kautta linjan lyhyehköjä, jolloin monesti oman suhtautumisen perustelut jäivät tällaisiksi ohuiksi toteamuksiksi ja olettamuksiksi, ja varsinainen punnitseminen esimerkiksi vähenevän yksityisyyden hinnasta jäi puuttumaan.

Kolmanneksi: sillä, onko alkuperäinen oletus siitä, että elektroninen valvonta joko vähentää tai ei ainakaan lisää rikollisuutta, edes Järvenpään lukion kohdalla oikea, ei ole väliä. Yllä on

esitelty (ks. luku 1.3; Takala 1998), että valvonnan lisääminen aiheuttaa *displacementia*, rikollisuuden siirtymistä ja sen laadullista muutosta; sen sijaan rikollisuuden absoluuttisen vähenemisen osoittaminen on osoittautunut hankalaksi ja kyseenalaiseksi. On siis mahdollista, että siinä missä valvontakamerat ehkäisevät takkien ryöstelyä naulakoista ne siirtävät rikollisuuden lukion ovien ulkopuolelle laadullisesti muttei välttämättä määrällisesti muuttuneena. Mutta "varmuuden vuoksi" -argumentin yksinkertaisuuden voima ja idea kaikennäkevistä silmästä luo tarpeellisen mielikuvan elektronisen valvonnan esteettömälle lisääntymiselle - ainakin Järvenpään lukiossa.

Alla oleva vastaus on sen sijaan pohjattu hyvin käytännölliselle kokemukseksi:

"Ainakin tähän mennessä kokemukseni turvalaitteista ovat olleet ihan hyvät sillä ainakaan minulle tai tietääkseni kenelle muullekaan [sic] ei ole tapahtunut ikäviä asioita valvonnan suhteen." (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Tästäkin tosin jää puuttumaan tieto siitä, minkälaiset olosuhteet vanhassa lukiorakennuksessa vallitsivat: onko parannusta tapahtunut, onko tilanne sama vaiko kenties parantunut vanhaan verrattuna? Myös tässä vastauksessa on vahva vetoamus "varmuuden vuoksi" -argumenttiin: vastaaja ei ole kuullut kenelläkään olleen ikäviä kokemuksia valvonnasta.

Vastaus tiivistää lähes koko elektronisen valvonnan leviämisen logiikan: sen tuomat hyödyt ovat epämääräiset, mutta koska haittojakaan ei suoranaisesti koeta niin ovien voisi ajatella olevan auki valvonnan lisääntymiselle. Ei välttämättä edes aina tarvita olemassa olevaa spesifiä ongelmaa, jonka ratkaisemiseksi elektroninen valvonta tuotaisiin; tuo epämääräinen "turvallisuuden lisääminen" saattaa jo saada koulun tai muun tapahtumapaikan investoimaan elektroniseen valvontaan.

Positiiviset vastaustavat olivat varsin yksinkertaisia ja sinällään hyvin tehokkaita argumentteja. Lukumääräisesti niitä oli paljon, mutta silti vastaustapoja oli vain muutamia ja ne mahtuivat mielestäni melko hyvin laatimiini neljään kategoriaan. Suurin osa vastaajista

tuntui näkevän koulunsa elektronisen valvonnan kovin yksisuuntaisena niin, että vaihtoehtoja sille ei ollut tarkasteltu ja tekniikka oli otettu annettuna. Positiivisten vastaustapojen kategorian koon suhde esimerkiksi myöhemmin esiteltävään foucault'laiseen oppositioon ja sen kokoon on huomattava: suurin osa nuorista on mieltänyt huolen tietoturvasta tai liiallisesta kyttämisestä vähäiseksi verrattuna elektronisen kulunvalvonnan potentiaan rikosten ehkäisyssä ja jälkiselvittelyssä. Kuitenkin, kuten seuraavasta kappaleesta huomaamme, negatiiviselle suhtautumiselle on moni löytänyt paljon - joskin monien vastaajienkin mielestä melko vähäisiä - perusteluja.

Negatiivinen suhtautumistapa

Negatiivisia äänenpainoja kyselylomakkeen vastauksissa olen laskenut olleen yhteensä 42 kappaletta, jakautuneena vastaajien sukupuolten ja laatumien kahden negatiivisen vastaustapakategorian - praktinen ja foucault'lainen oppositio - mukaisesti taulukon 3 osoittamalla tavalla.

	negat. pr.	negat. F.	yhteensä
naiset	21	4	25
miehet	13	4	17
yhteensä	34	8	42

Taulukko 3: Negatiiviset vastaustavat.

Kuten taulukosta nähdään, on praktis-negatiivisten perustelujen ryhmä huomattavan suuri - etenkin foucault'laiseen ryhmään verrattuna - mutta muutenkin, myös suurempi kuin yksikään positiivisten perustelujen ryhmä. Negatiivisten perustelujen typologioissa on kuitenkin huomattavia eroja: yli puolella tutkimuksen vastaajista oli sananen - ja monesti todellakin vain sananen tai pari - sanottavanaan elektronisilla lukoilla toimivien ovien kulkua hidastavasta vaikutuksesta, kun taas foucault'laisen opposition edustajien vastaukset olivat pitkällisiä pohdintoja tietoturvasta ja sen kaltaisista, hieman monisyisemmistä tekijöistä ilmiön takana.

Negatiivinen, praktinen suhtautumistapa

Tähän ryhmään olen laskenut ne vastaukset, joissa kritisoidaan avaintunnisteen käytön mukanaan tuomia käytännön elämän haittapuolia. Joissakin vastauksissa tätä verrattiinkin suoraan myös kulunvalvonnasta saataviin hyötyihin. Ryhmään on laskettu yhteensä 34 kappaletta vastauksista, 13 miesten ja 21 naisten vastauspapereista, eli kyseessä oli suurin perustelutyypiryhmä. Tyypillinen vastaus käsitteli ovista kulkemisen hankaloitumista ja tilanteita, joissa tunniste on jäänyt kotiin. Viittauksia löytyi myös siihen, että yhden oppilaan leimatessa ja avatessa oven sisään pääsee kyllä vaivatta ulkopuolisiakin, jos on halua. Suuren tästä ryhmästä teki tietenkin se, että hyvin moni sinänsä kulunvalvontaan positiivisesti suhtautuvakin oli kyllä huomannut, että eroa on paikasta toiseen säntäilemisessä jos ovi onkin lukittu eikä auki.

"Kameroita ei edes ajattele koulu aikana [sic] eli ne ei häiritse yhtään, mutta avaimen kaivaminen täydestä repusta saa joskus otsa suonen [sic] pomppailemaan." (nainen 17 v., negatiivinen suhtautuminen)

Yllä olevassa kommentissa on hyvin tiivistetty monen vastaajan ajatukset: psykologiset tekijät eivät ole niin sietämättömiä, mutta valvonnasta käyttäjät joutuvat maksamaan hinnan hankaloituneena kulkuna valvotuista tiloissa. Yhteensä 11 nais- ja kolme miespuolista vastaajaa eksplikoi sisäövet erityisesti kulkua hankaloittavina, kun niitäkin pitää avalla elektronisella tunnisteella. 13 naispuolista- ja kahdeksan miesvastaajaa mainitsi, että on huono asia kun ei pääse tunnille ollenkaan tai myöhästyy huomattavasti jos on unohtanut tunnisteen kotiin.

Seuraavassa kritiikki on äärimmäisen praktinen, mutta sen kärki on koko järjestelmässä, ei vain kulkemisen hidastumisessa:

"Turvajärjestelyt on pikemminkin naurettava pelote, kuin tehokas järjestelmä. Ovista pääsee kulkemaan jonkun oppilaan mukana, jos vain odottaa sen verran, että joku kulkee niistä, mikä tapahtuu melko usein. Naulakosta olisi melko helppoa napata jonkun takki

samalla kun ottaa omansa ja takkien taskut vasta helppo olisikin tyhjentää. (Itselläni taskut aina täynnä, rasittavaa tyhjentää ne koulun takia)“ “Järvenpään lukiossa voisi olla metallinpaljastimet, jos turvallisuutta haluttaisiin parantaa.“ (nainen 17 v., negatiivinen suhtautuminen)

Vastaaja ei usko valvonnan olevan ollenkaan tehokas järjestelmä rikollisuuden torjuntaan tai rikosten selvittämiseen. Sen sijaan metallinpaljastimien tuoma hyöty takkien varastelua vastaan jää epäselväksi¹². Vai onko väkivaltarikollisuus vastaajan mielestä suurempi ongelma Järvenpään lukiossa? Kaiken kaikkiaan uskoisin, vaikkei sitä *Järvenpään lukion uudisrakennuksen hankesuunnitelman perusteluissakaan* mainita juuri omaisuusrikosten pelon olleen suurin kannustin lukiorakennuksen elektronisen turvajärjestelmän hankkimiseen. Yllä esitelty vastaus ei tosin usko järjestelmän tehokkuuteen millään rikollisuuden alalla.

Negatiivisen praktisen opposition ryhmä oli iso mutta hyvin homogeeninen; tämä lienee kaikkein yksinkertaisin ja yksiselitteisin - praktisin - tapa suhtautua kulunvalvontaan. Perustelut olivat keskenään hyvin samankaltaisia, mutta omalla tavallaan hyvin perusteltuja; on selvää, että vapaan liikkumisen vähetessä tällaista kritiikkiä kuuluu laajalti. Kuitenkin jo koulurakennuksen suunnitteluvaiheessa liikkuvuuden vaikeutuminen lienee otettu huomioon ja katsottu siedettäväksi inhimilliseksi kustannukseksi; tämä on valvonnan lisääntyessä se selkein ja ensimmäinen haittapuoli johon käyttäjä törmää ja joka joudutaan punnitsemaan järjestelmää suunniteltaessa. Järvenpään lukion oppilaatkin totesivat melko yhteen ääneen tämän negatiivisen seikan, mutta ne harvat, jotka olivat punninneet kulkemisen vaikeutumista mahdollisiin kulunvalvonnan hyötyihin olivat useimmiten päättelleet hyötyjen voittavan tämän haitan.

---

¹² Nytemmin, Jokelan koulukeskuksen ammuskelun jälkeisessä yhteiskunnassa ajatus metallinpaljastimista kouluissa ei välttämättä kuulostakaan enää kaikista niin hilpeältä ja takkien varastaminenkin kovin triviaalilta.

Negatiivinen, foucault'lainen suhtautumistapa

Tämä pieneksi jäänyt ryhmä on mielestäni lähimpänä Foucault'n teorioiden suhtautumistapaa. Tämä on toki tulkintaa, sillä Foucault ei varsinaisesti puhu valtasuhteen piilottautumisesta tarkkailun viittaan negatiivisessa tai positiivisessa mielessä - hänen analyysinsä ovat melko arvostusvapaita.

Tyypillinen vastaus tässä ryhmässä perustelee negatiivista suhtautumistaan koulun elektroniseen kulunvalvontaan tietoturvaan ja tarkkailun alla olemisen ikävyyteen liittyvällä problematiikalla. Näitä vastauksia oli kahdeksan kappaletta, neljä molempien sukupuolien edustajaa.

"Varastamistapaukset pystytään selvittämään helpommin, mutta toisaalta eihän se ole kiva kun tekemiset menee nauhalle... Avainsysteemi on ihan hyvä ettei tule ulkopuolisia kouluun." (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Tässä on mukana praktista positiivisuutta, kun puhutaan varastamistapausten selvittämisen helpottamisesta. Kuitenkin toisaalta todetaan "ettei ole kiva" että tekemiset tallennetaan kovalevyille/nauhalle. Ajatusta ei ole viety kovin pitkälle, mutta selvästi vastaajaa häiritsee tarkkailu - nimenomaan psykologisessa mielessä, tunteen tasolla. Yllä olevien perusteluiden antaja on myös kysymysten 3-5 summamuuttujan perusteella, kuitenkin, positiivisesti asioiden kokonaisuuteen suhtautuva. Hän on siis miettinyt molempia puolia, ja asioita punnitessa tullut johtopäätökseen, että (praktiset) hyödyt ovat suuremmat kuin tunteen tasolla esiintyvät haitat.

Toinen vastaaja on suorasukaisempi:

"Antaa olon kuin olisi vankilassa. Vankeinhoitolaitokset ja koulut on ihan erikseen. Tai niin ainakin luulisi. Sitä paitsi kuka tänne nyt tulisi tuntien aikana takkeja hakemaan. Tuskin kukaan enää tässä iässä on niin ajattelematon että jättää tavaransa taskuihin. Suuremmalla todennäköisyydellä ne on oppilaat itse jotka tuhoa aiheuttaa." "Kuka tahansa

voi kävellä sisään oppilasryhmien mukana joten tehokkuus on hukalla." "Kaikki rakennettu pienellä rahalla jotta ulkokuori näyttäisi hyvältä. Sen huomaa kun mikään ei toimi ja kalliit systeemit lojuu käyttämättöminä." (nainen 18 v., negatiivinen suhtautuminen)

Tässä on nähtävissä niin foucault'laista kuin praktistakin oppositiota. Foucault'laisesta näkökulmasta vankilavertaus tietysti osuu ja uppoaa (vastausten joukossa oli toinenkin vankilavertaus): vastaaja tuntee, että vallan kaikennäkevä silmä tekee täsmälleen samaa työtä kuin vankiloissakin - kontrolloi. Koulu ei selvästikään ole vastaajan mielestä paikka, jonka infrastruktuuriin kuuluisi samankaltainen tarkkailu. Toisaalta vastaajan perusteluissa on nähtävissä selvää praktisuuttakin: vähätellään valvonnalla turvattavan irtaimen houkuttelevuutta ja todetaan, että lukiolaiset eivät ole niin tyhmiä että jättäisivät arvotavaraa takin taskuihin. Tämä vastaaja myös mainitsee tärkeän seikan, johon niin moni ei ollut kiinnittänyt huomiota: "[s]uuremmalla todennäköisyydellä ne on oppilaat itse jotka tuhoa aiheuttaa". Vastauksessa tällä viitattaneen avainkortteihin, joiden tarkoituksena on pitää ulkopuoliset koulurakennuksen ulkopuolella ikään kuin kaikki kuviteltavissa oleva paha tulisi lukioon ulkopuolisten mukana¹³. Sen sijaan kritiikki "hyvännäköisestä ulkokuoresta" ja kaiken toimimattomuudesta kaipaisi hieman lisää perusteluja.

Kaikkein äärimmäisin vastaus ilmeisessä tahattomuudessaankin oli seuraava:

"Hyötyjä: oppilaiden yleistä käytöstä voi tarkkailla ja jos joku esim. varastelee, niin syyllisen saa kiinni kameroiden välityksellä. Helposti voi tietysti tuntea, että sinua ja muita koko ajan ns. vakoillaan, mutta eiköhän se ole vain hyvä. Että turvakamerat ovat kyllä ihan hyvä juttu." (nainen 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Vastaaja oli siis kokonaisvaltaisesti katsottuna elektronisen valvonnan puolella; tarkkailun aiheuttama tunne saa vastauksessa ensin hieman negatiivisen kaiun ("*vakoilu*"), mutta vastaaja kääntää tämänkin positiiviseksi samaan malliin kuin heti aluksi mainittu hyöty "oppilaiden yleisen käyttäytymisen tarkkailemisesta". Ensimmäisenä minulle tästä tuli

---

¹³ Käydessäni jututtamassa Järvenpään lukion rehtori Atso Taipalella tämän tutkielman tiimoilta marraskuussa 2003, mainitsi hän koulurakennuksessa liikkuneen "jos jonkinlaista porukkaa" ennen kuin kulunvalvonta saatiin uudessa talossa käyttöön.

mieleen Neuvostoliitossa hyväksi todettu pelon ilmapiiri: kaikki poikkeava käyttäytyminen raportoitiin sen pelossa, että raportoimatta jättämisestäkin saattoi joutua pulaan. Neuvostoliitossa vallankumousta oli suojeltava yhteisillä ponnisteluilla, keinolla millä hyvänsä, yhteisen hyvän tähden; keskiuusmaalaisen lukion kontekstissa on vaikea ymmärtää mikä olisi niin tähdellistä että kaikkien rakennuksen käyttäjien yleistä käyttäytymistä tulisi valvoa. Tosin vastaaja itsekään ei anna sen parempia perusteluja.

Tarkkailun alla olemisen aiheuttamasta epämiellyttävästä tunteesta mainitsi kaikkiaan neljä nais- ja kaksi miespuolista vastaajaa. Huolensa tietoturvasta mainitsi vain yksi naisvastaaja.

Seuraavassa mennään jo hieman weberiläiseen kritiikkiin:

“Koulussa on hankala liikkua tägien takia. Eivätkä valvontakamerat luo turvaa, koska kuka tahansa ulkopuolinen (esimerkiksi rehtorin kiertoajeluilta) voi napata kalliin takin mukaan. Lukolliset täyspitkät pukukaapit käytävien varrella auttaisivat. Nykyiset ovat täysin hyödyttömiä.” “[Koulun turvajärjestelyt] [e]ivät ole [tehokkaita]. Sisään pääsee kyllä ilman tägiä. Kulkuluvat vain haittaavat normaalia kulkua. Tietokoneissa turvallisuus on yliammuttu: jos joku haluaa varastaa biologiantyöni ja on valmis murtamaan lukuisat turvajärjestelmät, niin antaa olla vain.” *“Koulusta on tullut entistä byrokraattisempi. Opettajat ovat aina piilossa jossain. Uusi koepalautusjärjestelmä on täysin epäonnistunut.”* (mies 17 v., negatiivinen suhtautuminen)

Järvenpään lukion uudesta koepalautusjärjestelmästä ja sen byrokratiasta en tiedä, mutta muuten edellä on mielenkiintoisia näkökantoja. Vastaaja aloittaa tutkimuksessa tyypillisellä praktisella kritiikillä, mutta ottaa vapaan kommentoinnin osiossa (kyselylomakkeen kohta 8) ainutlaatuisen kannan: koulusta on tullut byrokraattisempi, avoimuus on kärsinyt.

Tämä on asia jonka olisin luullut olevan useammalla vastaajalla mielessä, mutta ainakaan moni ei sitä vastauksissaan eksplikoinut; tosin sitä ei suoraan kysytykään. Julkisen sektorin tarjoamat koulut, vaikkei varsinaisesti lukio enää oppivelvollisuuskoulu olekaan, on perinteisesti nähty avoimuuden paikkoina, joissa opetetaan puolueettomasti ja

demokraattisesti. Suomalainen koulu on *agora*, vastakohta kauhutarinoiden brittiläisestä sisäoppilaitoksesta. Nyt tämä puolueettomuus ja avoimuus on suljettu byrokratian rautahäkkiin, ja opettajatkin ovat jotakin erinomaista, omilla, suljetuilla käytävillään.

Toisaalta tällaisiakin näkökantoja löytyy:

"[Koulun turvajärjestelyt] [o]vat tehokkaita, koska niitä ei huomaa käytävillä." (mies 18 v., positiivinen suhtautuminen)

Sen mitä ei edes huomaa ei luulisi vaikuttavan avoimuuden kokemukseen - oletan, että tässä tarkoitetaan lähinnä kameravalvontaa (kyseinen vastaaja oli sangen harvasanainen).

Luottamus on yksi psykologisin perusteluin valvontaan suhtautuneiden vastaajien avainsana, jota kuitenkin käytettiin yllättävän vähän vastaajajoukossani. Yksi vastaaja kirjoittaa:

"Turhaa varovaisuutta sijoittamalla liikaa kameroita, eikö oppilaisiin luoteta? Vähempi määrä olisi riittänyt esim. valvomaan pelkästään tietokoneita naulakoita ja sisäänkäyntiä. Kaikkialla sijaitsevat kamerat lisäävät painostavaa ilmapiiriä, joka muutenkin on lisääntynyt uuteen lukioon siirtyessä esim. tiukentuneiden sääntöjen ja jokseenkin kummalliselta tuntuvan naulakkopoliittikkona [sic]." (mies 17 v., negatiivinen suhtautuminen)

Selvää psykologista kritiikkiä, ei kuitenkaan ihan Foucault'n sanoin; Foucault vähät välittää luottamuksesta, kun valvonnan perimmäiset syyt ovat hänen mielestään valtateoreettiset - tässä siis voisi jopa sanoa, että yllä olevan vastaajan perustelu suhtautumiselleen on peräti turhan käytännöllinen. Kuitenkin, lasken luottamuksesta mainitsemisen psykologiseksi perusteluksi. Tällainen suoranainen valvonnan moraalisen oikeutuksen pohdinta oli aineistossani kortilla. Luottamuksen puutetta pahoitteli vain pari vastaajaa.

Laajasti käsitetty foucault'lainen oppositio jäi melko pieneksi ryhmäksi, muttei missään

nimessä harvasanaisimmaksi, päinvastoin. Kuitenkin näyttää siltä, että lukiolaiset ovat pääsääntöisesti valmiita kantamaan niin fyysisen kuin psyykkisenkin kulunvalvonnan aiheuttaman taakan ja usko valvonnan tehoon ja tarkoituksenmukaisuuteen on kohtalaisen vankka.

Voiko tarkkailulta piiloutua? Muut maininnat ja perustelut

Edellä on esitetty tärkeimmät lukiolaisten vastauksissa esiintyneet typologiat mitä tulee elektroniseen valvontaan suhtautumisen perusteluihin. Vastauspapereissa oli tietenkin paljon myös sekalaista tarinaa kuten kysymysten ollessa avoimia olettaa sopiikin.

Kysymyksessä valvonnan kiertämisen mahdollisuudesta on taustalla foucault'lainen ajatus tarkkailulta piiloutumisen problematiikasta. Tämän päivän pohjoismaisessa yhteiskunnassa on aina joitakin rekistereitä, joissa kansalaisesta on merkintöjä ja elektronista valvontaa ja muuta. Tutkimukseni vastaajat olivat suhtautuneet tähän kysymykseen hieman eri tavoilla: monet ajattelivat koulun valvonta- ja turvajärjestelmän kokonaisuutta eli sekä elektronisia tunnisteita että kameravalvontaa ja jossain määrin myöskin vertaisvalvontaa, mutta jotkut ajattelivat ilmeisesti vain kameroita; siten, että vaikka vastaaja olikin kirjoittanut että samalla ovenavauksella pääsee useita ihmisiä sisään kouluun spesifiin kysymykseen valvonnan kiertämisen mahdollisuudesta oli vastattu kieltävästi.

Suoraan koulun turvajärjestelyjä tehokkaiksi sanoi 15 nais- ja 11 miesvastaajaa. Tehottomaksi ne mainitsi eksplisiittisesti neljä naista ja kaksi miestä. Näiden lisäksi epäsuoraa palautetta toki oli viljalti, niin puolesta kuin vastaankin (ks. edelliset osiot).

"Tehokkuudesta en tiedä koska koulussa ei ole ollut tilanteita jossa olisi tarvittu kameroiden tietoja. Kouluumme pääsee helposti ilman avain tunnistetta [sic], tarvitsee vain kulkea ulkoa saapuvien jonon mukana. Kamerat taitavat olla ilman liikkumista jolloin jää kuolleita kulmia. Kameroiden paljous ei yksinään auta." (mies, 17 v., positiivinen suhtautuminen)

"Toivottavasti vähentää rikollisuutta, mutta en ole varma ehkäisytehosta. Minua henkilökohtaisesti valvontakamerat eivät häiritse." (mies 17 v., positiivinen suhtautuminen)

Kaksi naispuolista vastaajaa sanoi suoraan ulkopuolisia silti olevan koulussa ja kolme naisvastaajaa ilkivaltaa tai varkauksia tapahtuneen elektronisesta valvonnasta huolimatta. Mainintoja siitä, että ovista kyllä pääsee useampi ihminen kulkemaan yhdellä ovenavauksella oli peräti 17 miesvastaajalla ja kuudella naisella. Kuusi naista ja seitsemän miestä vastasivat suoraan kyselylomakkeen kysymykseen valvonnan kiertämisen mahdollisuudesta että se on mahdollista. Vain kolme nais- ja neljä miespuolista vastaajaa vastasi ettei valvontaa voi kiertää.

Näistä luvuista voi hyvin päätellä, että aukottomana Järvenpään lukion valvontajärjestelmää ei pidetä, mutta kuitenkin, kuten edellä on esitetty, sen tehokkuuteen ollaan tyytyväisiä - siis olettamusten perusteella. Tyytyväisiä vastaajia oli enemmän kuin tyytymättömiä, vaikka kiertämisen mahdollisuus on olemassa.

Kaksi nais- ja yksi miesvastaaja totesi valvonnan olevan huomaamaton; kaksi naista kirjoitti, ettei tiedä kameroiden sijainteja. Nämä vastaukset olivat luonteeltaan arvosteluvapaita, pelkkiä mainintoja, joten niitä ei sellaisinaan ole laskettu mihinkään yllä olevista kategorioista.

Yksi naispuolinen ja yksi miespuolinen vastaaja mainitsivat eksplisiittisesti, että kameroita pitäisi olla enemmän. Yksi naisvastaaja vaati kouluun metallinpaljastimia mikäli turvallisuutta haluttaisiin oikeasti parantaa.

Eräänlainen käytännöllisen positiivisen suhtautumisen huippu oli miespuolisen vastaajan kommentti siitä, että on hyvä että kouluruokailussakin pitää leimata tunniste että ruokailusta hyötyvät vain Järvenpään lukion oppilaat.

Yleisesti ottaen avointen kysymysten vastaukset olivat jonkin verran jäsentymättömiä;

asiaa ei todennäköisesti ole juuri jouduttu pohtimaan oppilaiden keskuudessa - lukiolaisille koulun hallinnolliset asiat, jollaiseksi valvonta on tehty, saattavat usein tulla annettuina. Monilla vastaajilla oli ikään kuin monenlaisia mielipiteitä samaan aikaan, jopa sisäisesti ristiriitaisia, päinvastaisiakin. Yksi vastaaja oli kirjoittanut kysymyslomakkeen vapaan kommentoinnin kohtaan toivomuksensa siitä, että suljettujen vaihtoehtojen kysymyksiä olisi pitänyt olla enemmän ja vähemmän avoimia kysymyksiä, mutta muuten olen pääosin tyytyväinen vastaajien vastauksiin, pohdiskeluihin ja perusteluihin. Kynän kanssa kyselylomakkeen äärelle hiljentyneenä suurin osa oli kuitenkin äitynyt pohtimaan itse aiheena olevaa asiaa.

4.3.3 Vastaustavat: yhteenveto

Taulukossa 4 on esitetty vielä tiivistettynä kaikki yllä luetteleman vastaustyyppit.

	posit. 1	posit. 2	posit. 3	posit. 4	negat. pr.	negat. F.	yhteensä
naiset	7	12	7	7	21	4	58
miehet	7	2	0	2	13	4	28
yhteensä	14	14	7	9	34	8	86

Taulukko 4: Kaikki vastaustavat.

Luomiini luokkiin on siis laskettu kaiken kaikkiaan 86 vastausta, mikä tarkoittaa, että samalla vastaajalla saattoi olla useanlaisia perusteluja näkökannalleen, pohdintaa eri perspektiiveistä ja oman ajattelun monen eri kantien esille tuomista. Huomaamme, että suurin ryhmä, praktinen oppositio, on kaksi ja puolikertainen verrattuna toiseksi suurimpiin ryhmiin, jotka molemmat edustivat positiivista suhtautumista elektroniseen kulunvalvontaan. Kuten yllä on osoitettu, praktinen oppositio kasvoi suurehkoksi juuri ryhmän vastausten lyhyiden, ytimekkyyden ja ehkä samankaltaisuudenkin takia.

Positiivisia perusteluja - siis perusteluja vastaajan positiiviselle suhtautumiselle tutkimuksen aihetta kohtaan - löytyi yhteensä 44 kappaletta kaikista kaikkiaan

kuudestakymmenestä vastauspaperista. Luku on vain aavistuksen verran suurempi kuin negatiivisten perusteluiden määrä, 42 kappaletta - joista kuitenkin ylivoimainen enemmistö, 34 perustelua, kosketteli valvonnan käytännön kulkua hankaloittavaa vaikutusta.

Lukiolaisten perusteluja kannoilleen tarkasteltaessa huomataan, että naispuolisilla vastaajilla oli kaksi kertaa enemmän kategorioihini putoavia perusteluita: edellä on mainittu yhteensä 86 koko aineistosta löytynyttä noihin kategorioihin sopivaa perustelua, joista 58 oli nais- ja 28 miesvastaajilta. Tämä selittyy lukiolaistytöjen vuolaammalla vastaamistavalla. Heidän vastauksissaan oli monesti pohdittu kysymystä elektronisesta kulunvalvonnasta monisyisesti eri kanteilta, jolloin monilla vastaajilla oli useampaan kategoriaan kuuluvia perusteluita. Pojat olivat vähäsanaisempia, ja ikään kuin näyttivät tyytyneen keksiessään yhden mainittavan asian. Muut kategoriat olivat naisvoittoisia, vain yhdessä propositioryhmässä (ulkopuolisten eksklusio) ja foucault'laisen opposition kategoriassa vastaukset menivät tasan sukupuolten kesken.

Tutkimuksen vastaajajoukko pääsääntöisesti kannatti elektronista kulunvalvontaa koulussaan moittien lähinnä sen käytännöllisiä hankaluuksia. Kannatus oli kuitenkin passiivista: annettuna siinä ei nähty suurempia haittapuolia, mutta toisaalta sen erinomaisuuden puolestakaan ei pidetty palopuheita; kyselyn tekohetkellä ei ollut olemassa - eikä varmaan vielääkään ole - faktatietoa koulun kulunvalvonnan hyödyistä. Kuitenkin, vastauksista päätellen, valvonnan rikoksia ehkäisevään ja niitä ratkaisevaan vaikutukseen luotti moni.

Negatiiviset kokemukset liittyivät pääsääntöisesti elektronisen kulunvalvonnan mukanaan tuomaan lisätyöhön, johon ei ollut totuttu avoimien ovien aikakaudella; etenkin kulunvalvonta koulun sisäkäytävillä nähtiin turhana liikkumisen hankaloittamisena. Yli puolet vastaajista kritisoi sen käytännön kulkua haittaavia vaikutuksia.

Mielipiteitä oli kuitenkin monenlaisia, ja suurin osa vastaajista ei pitänyt valvonnan alla olemista sietämättömänä. Sitä monesti punnittiin suhteessa ajatukseen, että takit ja muu henkilökohtainen ja koulun irtain olisi paremmin turvassa ulkopuolisilta (elektroninen,

henkilökohtainen avain) ja lukiolaisilta itseltään (kameravalvonta).

Mielenkiintoisen Järvenpään lukion valvonnasta tekee myös se seikka, että siinä on selvästi kaksi puolta: kamerat valvomassa irtainta rakennuksen sisätiloissa, sekä tutkielmani erityismielenkiinnon kohde, henkilökohtaiset elektroniset tunnisteet (sekä koulun ulko-oville asennetut valvontakamerat) valvomassa sitä, että vain oikeat, valtuutetut, henkilöt kulkevat koulun tiloissa. Kysymyksiä herääkin siitä, minkälaista ilkivaltaa, väkivaltaa tai rikollisuutta vastaan koulun turvajärjestelmä on suunniteltu? Vaikuttaisi siltä, että aktio on toteutettu nimenomaan koulun ulkopuolista uhkaa vastaan; näin sen koki myöskin suurin osa kyselyni vastaajista.

Foucault'laisiksi luokittelimiani mielipiteitä piilotetun valtasuhteen, kontrollin, pelottavuudesta oli vain muutamia. Tutkimuksen kohteena olleet nuoret ovat varsin praktisia: kausaalista ajattelutavasta lienee vaikea puhua varsinaisen faktuaalisen datan puuttuessa monista perusteluista, mutta suuri osa vastaajista näytti ottavan kovin suoraviivaisen, monasti pitkillä loikilla etenevän logiikan vastauksissaan: jos on kameroita, on turvallisempaa. Sen kummempia perusteluja ei välttämättä ollut aina mietitty - ja tämä saattaisi olla myös osaselitys koko ilmiön - elektronisen valvonnan lisääntymisen yhteiskunnassa - kasvuun.

5 Tutkimuksen johtopäätökset

Elektronisen valvonnan suoraviivainen yhdistäminen turvallisuuden lisääntymiseen oli tutkimuksen mielenkiintoisinta antia. Monet vastaajat vetivät suoran yhteyden näiden kahden välille sängen kriitikittömästi: mutta miksi? Sellaisia tutkimustuloksia kyselytutkimukseni ei antanut, joista voisi päätellä enempää tuon suhteen syntyhistoriasta, mutta suhde on selvästi luettavissa vastauksissa. Tämä arvoituksellinen side, jolla ihmiset yhdistävät aukottomasti elektronisen valvonnan ja lisääntyvän turvallisuuden luo hedelmällistä maaperää valvonnan hyväksynnälle ja sitä kautta lisääntymiselle.

Merkillepantavaa on myös aiemmassa tutkimuksessa esiin nostettu rikollisuuden pelon ja turvallisuudentunteen suhde: viimeksi mainittu on mahdollisesti jopa yhtä tärkeä aspekti turvallista yhteiskuntaa rakennettaessa kuin ensin mainittukin. Toisaalta taas pelkoa aiheuttavia rikostyyppejä ovat yleensä lähinnä seksuaali- ja väkivaltarikokset joita en haluaisi uskoa esimerkkitapauksessamme, lukiossa, yleensä pelättävän. Monista vastauksista esille nousseet positiiviset arvelut valvonnan vaikutuksista turvallisuuteen ja rikollisuuteen tai järjestyshäiriöihin kuitenkin viittaisivat myös luottoon turvajärjestelyjä kohtaan ja täten turvallisuuden tunteen vahvistumiseen.

Michel Foucault'n ajatukset tarkkailuun kätkeytyä valtasuhteesta eivät näyttäneet liaksi painavan Järvenpään lukion oppilaiden, uuden elektronisen kulunvalvontajärjestelmän käyttäjien, mieltä. Mitä tähän valtasuhteeseen tulee, näyttää siltä, että käyttäjien mielipiteet olivat varsin jäsentymättömiä. Mielipiteitä sen sijaan oli, olihan aineistossa vain muutama vastaaja, jotka luokittelin neutraalin kannan kannattajiksi.

Mutta luonnollisestikaan Foucault'n teorioille ei ole luonteenomaista - eikä ilmeisen tarpeellistakaan - että ne olisivat käyttäjien - vallan mikroskoopin alla olevien kansalaisten, alamaisten - mielipiteistä ja käyttökokemuksista kumpuavia. Foucault teoretisoi vallan mikrofysiikalla, hänen tekstinsä vallastahan ovat lähes tieteisromaanien veroisia konspiraatioita siitä, kuinka valta ottaa uusia muotoja ja kuolemattomuudessaan luikertelee

yhä uusille elämäalueille. Näin ollen Foucault analysoi valtaa sinänsä, näkymätöntä valtasuhdetta, joka on riippumaton sen kohteena olevan ominaisuuksista tai mielipiteistä - valtasuhteen kohteiden ei ole tarpeen olla tietoisia koko valtasuhteen olemassaolosta - ja tämä on Foucault'n mukaan hyväksyttävää, jopa toivottavaa. Foucault'n teorioille ei ole myöskään tarpeellista, että tuota varsinaista valtaa olisi kukaan käyttämässä.

Tarkkailuyhteiskunta on kuitenkin juuri niin ovela ja kätkeyty kuin Foucault sitä kuvailee. Tarkkailuyhteiskunnan elimellinen ominaisuus on sen kätkemät valtasuhteet; vallankäytön objektien ei ole tarkoituskaan ymmärtää, että heihin kohdistuu vallankäytöllisiä toimia. Tällainen olisi tarkkailuyhteiskunnan ideaali: norminmukaisen käyttäytymisen monitorointi asennetaan piilotetun valtasuhteen avulla kansalaisiin itseensä. Elektroninen kulunvalvonta näyttäisi olevan oivallinen instrumentti, sillä se näytetään hyväksyttävän laajalti eikä sen käytössä nähdä vallankäytöllisiä konnotaatioita. Tai ainakaan siis mitään yksilölle haitallista; ja onko sellainen vallankäytösuhde lainkaan haitallinen, mikäli sen kohde ei koe sitä haitalliseksi vaan pikemminkin yhteisöä palvelevaksi?

Elektronisen valvonnan alaiset kansalaiset ovat objekteja pikemminkin kuin subjekteja, koska juuri he ovat potentiaalisia norminrikkoojia, siis niitä, joita varten valvonta on järjestetty. Valvonnan ja kansalaisten suhde on kahtalainen: ensisijaisesti ihmiset ovat sitä massaa, jonka suojelemiseksi elektronista valvontaa on pystytetty, ja toissijaisesti, pakon sanelemana - pakon sikäli, että ensimmäisestä syystä seuraa toinen syy, ja että toinen syy on olemassa vain ja ainoastaan ensimmäisen syyn ilmetessä - he ovat juuri tuon valvonnan kohteita, siis potentiaalisia sisäisiä uhkia yhteisölle (nykyaikaisille uhkille näyttäisi olevan luonteenomaista juuri niitten näennäinen kumpuaminen yhteisöstä itsestään - kylmän sodan ja vastakkainasettelujen aika on ohi; tilalle ovat astuneet sisäsyntyinen terrorismi ja kouluammuskelut oppilaiden itsensä toimesta). Yhteisön etu ajaa niin voimakkaasti yksilön intimizeettisuojan edelle ettei valvonnan seurauksia ole katsottu tarpeelliseksi kartoittaa kuin yhdeltä puolelta, sen vaikutuksilta rikollisuuden määrään ja laatuun tai kustannustehokkuudesta. Monesti kuitenkin näyttäisi myös siltä, että valvontaa saatetaan järjestää varmuuden vuoksi paremman tutkimustiedon puuttuessa.

Miksi korjata sellaista, mikä ei ole rikki, kyseli vanha kansa. Saattaa olla, että tämä kysymys on unohdettu elektroniseen valvontaan suin päin suunnattaessa; elektronista valvontaa lisätään sen yksinkertaisuuden ja edullisuuden takia, ja kun vielä käyttäjäkyselyissä ei ilmene suurempaa vastustusta ("ihan varmuuden vuoksi"), on tulevaisuus pedattu. Vaikka elektronisen valvonnan varsinaisista turvallisuutta parantavista vaikutuksista ei yksiselitteistä näyttöä olekaan on se jo arkipäivää 2000-luvun Suomessa ja povaan, että lisääntymään päin. Uusia ratkaisuja ja käyttöalueita ilmestyy jatkuvasti.

Se, mikä jäi ihmetyttämään alan kotimaista kirjallisuutta lukiessa oli suomalaisen mielenlaadun teknologiavastaanottavuuden sekä kansalaisten suhdetta elektroniseen valvontaan käsittelevän tutkimuksen vähäisyys. Kulutus- ja teknologiatutkijana tunnettu Mika Pantzarkin noita syitä teknologiapositivisimmme kirjoissaan vain arvuutteli. Myös kautta koko alan tutkimuskirjo oli vähäistä: Suomessa valvontaa on muutettu koko ajan elektronisemmaksi vähentämällä vartijoita ja passipoliiseja, teknologian *hardware* miehittää kauppojen ja pankkien ja julkisten tilojen jokaisen nurkan niin sisä- kuin ulkopuolellakin, mutta sen vaikutukset rikollisuuteen ja ihmisten mieliin on yhä enemmän tai vähemmän hämärän peitossa. Järvenpään lukiossa vaikutti siltä, että vastaajat kokivat valvonnan olevan lähinnä ulkoista uhkaa vastaan suunnattu ja ottivat sen hyvin pitkälti annettuna. Myös valvontaa koskevan lainsäädännön lapsenkenkäisyys indikoi mielestäni yllättävää innottomuutta aihetta kohtaan.

Jokelan koulukeskuksen tapahtumat marraskuussa 2007 heittivät tietysti aivan uudenlaisen varjon koulujen turvallisuusdiskurssin ylle. Mikäli kyseessä oli vain yksittäistapaus, mielenhäiriö, eikä vaikkapa tietynlaisen trendin rantautuminen suomalaiseen yhteiskuntaan, jää kuitenkin kysymys koululaisten ja opiskelijoiden turvallisuuden tunteen kärsimistä vaurioista: turvallisuudentunne ei palaudu yhtä nopeasti kuin koulurauha, se lienee selvää. Mielipideilmasto on epäilemättä muuttunut, ja nähtäväksi jää kuinka pysyvästi - ja aiheuttaako se jotakin toimenpiteitä paitsi nuorten mielenterveys-määrärahoissa myös mahdollisesti koulujen fyysisessä turvaamisessa.

Britanniassa vastikään ilmestyneen tarkkailuyhteiskuntaraportin yksi kirjoittaja David

Murakami-Wood maalailee BBC:n haastattelussa elektronisen valvonnan ("*dataveillance*") tulevaisuutta ennustamalla kauppojen tunnistavan kuluttajia näiden vasta astuessa kauppaan, koululaisten vanhempien monitoroivan lastensa syömistä kortin avulla ja työnhakijoiden palkkaamatta jättämissä työnantajien pitäessä heitä terveysriskeinä. Britanniassa pelätään maan "unissakävelevän tarkkailuyhteiskuntaan" (BBC:n uutisten internetsivut, 2.11.2006). On selvää, että elektroninen valvonta on tullut jäädäkseen, ja sen taival yhteiskuntiemme jäsenenä on vasta alussa.

Tulevassa tutkimuksessa teknologian kannalta luonteva aiheen jatko on tietenkin myös biometriset tunnistet, joita myös yksityissektorilla nykyään käytetään tunnistamiskeinona muun muassa kuntosaleilla (HS Verkkoliite 11.7.2007). Käyttäjätutkimusta maassamme vaadittaisiin ehdottomasti lisää.

Kirjallisuus

DEAN Mitchell (1997): *Köyhyyden hallinnoinnin genealogia*. Teoksessa Hänninen Sakari & Karjalainen Jouko (toim., 1997): *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*. Tampere: Gaudeamus.

ECK John E. (1997): *Preventing Crime at Places*. Teoksessa Sherman L.W., Gotfredson D., Mackenzie D., Eck J., Reuter P. & Bushway S. (1997): *Preventing Crime: What Works, What Doesn't, What's Promising. A Report to the United States Congress*.
[<http://www.ncjrs.org/works/wholedoc.htm>] 14.4.2004

FOUCAULT Michel (1980a): *Tarkkailla ja rangaista*. Helsinki: Otava.

FOUCAULT Michel (1980b): *The Eye of Power. A Conversation with Jean-Pierre Barou and Michelle Perot*. Teoksessa Foucault Michel (1980): *Power/Knowledge. Selected Interviews and Other Writings 1972-1977* (edited by Colin Gordon). Brighton: The Harvester Press.

FOUCAULT Michel (1989): *Arkkitehtuuri, tieto ja valta*. Teoksessa Foucault Michel & Rabinow Paul (1989): *Kaupunki tila valta*. Tampere: Tampereen teknillinen korkeakoulu, yhteiskuntasuunnittelun laitos: Julkaisuja.

FOUCAULT Michel (1991): *Governmentality*. Collège de France helmikuussa 1978 pidetty luento, julkaistu teoksessa Burchell, G., Gordon, C. & Miller, P. (toim., 1991): *The Foucault Effect. Studies in Governmentality*. Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf.

FOUCAULT Michel (2000): *Tarkkailla ja rangaista (toinen laitos)*. Helsinki: Otava.

HEINONEN Katriina (1998a): *Kontulan ostoskeskuksen videovalvonnasta*. Teoksessa Takala Hannu (1998): *Videovalvonta ja rikollisuuden ehkäisy*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 41. Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan julkaisu 8.

HEINONEN Katriina (1998b): *Lyhennelmä Olav Etmanin, Yolantha van de Graffin ja Daniella Spaain tutkimuksen "Valvonta Euroopassa" kameravalvontaa käsittelevästä osasta*. Teoksessa Takala Hannu (1998): *Videovalvonta ja rikollisuuden ehkäisy*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 41. Rikoksentorjunnan neuvottelukunnan julkaisu 8.

HENKILÖTIETOLAKI 22.4.1999/523.

HÄNNINEN Sakari & KARJALAINEN Jouko (1997): *Johdanto*. Teoksessa Hänninen Sakari & Karjalainen Jouko (toim., 1997): *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*. Tampere: Gaudeamus.

HÄNNINEN Sakari (1997): *Laki, normi, valta. Foucault ja "vaarallisen yksilön" ongelma*. Teoksessa Hänninen Sakari & Karjalainen Jouko (toim., 1997): *Biovallan kysymyksiä. Kirjoituksia köyhyyden ja sosiaalisten uhkien hallinnoimisesta*. Tampere: Gaudeamus.

JÄRVENPÄÄN lukion uudisrakennuksen hankesuunnitelman perustelut. Lukion henkilökunnan ja uudisrakennuksen suunnittelijoiden sisäinen muistio. Päiväämätön.

KOSKELA Hille (1999a): *'Safe to be Afraid': Video Surveillance and Women's Perceptions of Safety*. Teoksessa Koskela Hille (1999): *Fear, Control & Space. Geographies of Gender, Fear of Violence and Video Surveillance*. Helsinki: Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja.

KOSKELA Hille (1999b): *'The Gaze without Eyes': Video Surveillance and the Changing Nature of Urban Space*. Teoksessa Koskela Hille (1999): *Fear, Control & Space. Geographies of Gender, Fear of Violence and Video Surveillance*. Helsinki: Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja.

KULUNVALVONTA- ja rikosilmoitinjärjestelmät (2002). ST-käsikirja 11. Espoo: Sähköinfo.

LAITINEN Ahti & AROMAA Kauko (2005): *Rikollisuus ja kriminologia*. Tampere: Vastapaino.

Le CORBUSIER (2004): *Kohti uutta arkkitehtuuria*. Helsinki: Avain.

NEWMAN Oscar (1997): *Defensible Space*. New York: Macmillan.

NIINILUOTO Ilkka (1989): *Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

PANTZAR Mika (1996): *Kuinka teknologia kesytetään. Kulutuksen tieteestä kulutuksen taiteeseen*. Helsinki: Hanki ja jää (Tammi).

PANTZAR Mika (2000): *Tulevaisuuden koti. Arjen tarpeita keksimässä*. Helsinki: Otava.

POSTER Mark (1995): *The Second Media Age*. Cambridge: Polity Press.

RABINOW Paul (1989): *Kaupunkitilan säätely*. Teoksessa Foucault Michel & Rabinow Paul (1989): *Kaupunki tila valta*. Tampere: Tampereen teknillinen korkeakoulu, yhteiskuntasuunnittelun laitos: Julkaisuja.

ROSE Nikolas (1999): *Governing the Soul. The Shaping of the Private Self (2nd edition)*. Lontoo: Free Association Books.

SHENK David (2003): *Yhteiskunnan katse. Sinua pidetään silmällä*. Julkaistu *National Geographic*-lehdessä nro 12/2003 (27.11.-30.12.2003). Maarianhamina: Bonnier.

TAKALA Hannu (1998): *Videovalvonta ja rikollisuuden ehkäisy*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 41. Rikoksenteorjunnan neuvottelukunnan julkaisu 8.

ÄNGESLEVÄ Minna (2003): *Kulttuurikaupungin komea lukio*. Julkaistu *Opettaja*-lehdessä 41/2003 10.10.2003. Helsinki: Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry.

Muut lähteet

BBC:n uutisten internetsivut: *Britain is 'surveillance society'*.
[http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/6108496.stm] 2.11.2006

HS Verkkoliite: *Helsinkiin sata uutta valvontakameraa*. [<http://www.hs.fi/>] 31.8.2006

HS Verkkoliite: *Kameravalvonta kouluissa on yleistynyt*.
[<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/Kameravalvonta+kouluissa+on+yleistynyt/1135224618208>] 27.1.2007

HS Verkkoliite: *Ministeriö valmistelee sääntöjä yritysten käyttämille biotunnisteille ja Tietosuojavaltuutettu Aarnio: Biometrian turvariskejä ei tunnisteta*.
[<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/1135228639192>] ja
[<http://www.hs.fi/kotimaa/artikkeli/1135228639618>] 11.7.2007

Järvenpään lukion internetsivut [<http://www.jarvenpaa.fi/koulu/lukio/>] 5.8.2003

MTV3:n uutiset: *Kameravalvonta yleistyy Suomessa.*

[<http://www.mtv3.fi/uutiset/kotimaa/arkisto.shtml?2003/10/190776>] 31.10.2003

